

TALLINNA TERVISHOIU KÕRGKOO

Õenduse õppetool

Õe õppekava

Kathy Uhtjärv, Kadi Saun

KOHTINGUVÄGIVALLA ENNETAMINE KOOLITERVISHOIS

Lõputöö

Tallinn 2026

Oleme koostanud lõputöö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite töödest, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud. Lubame Tallinna Tervishoiu Kõrgkoolil avalikustada oma lõputöö PDF-versiooni raamatukoguprogrammis.

Lõputöö autorite allkirjad

Kadi Saun

Kathy Uhtjärv

/allkirjastatud digitaalselt/

/kuupäev digitaalallkirjas/

Lubatud kaitsmisele.

Juhendaja Mare Tupits MSc

/allkirjastatud digitaalselt/

/kuupäev digitaalallkirjas/

KOKKUVÕTE

Kathy Uhtjärv ja Kadi Saun (2026). Tallinna Tervishoiu Kõrgkool, õenduse õppekava. Kohtinguvägivalla ennetamine koolitervishoius. Uurimistöö kirjutati kirjanduse ülevaatenähtena. Töö kirjutamisel kasutati tõendus põhiseid allikaid. Lõputöö maht on 37 lehekülge, töös on kasutatud 63 kirjandusallikat, millest 10 on õendus alased ning töö sisaldab 6 lisa.

Uurimistöö eesmärgiks oli kirjeldada kohtinguvägivalla ennetamist koolitervishoius. Töö koostamisel analüüsiti ja sünteesiti teemakohast teadus- ning erialakirjandust ajavahemikust 2016–2026, samuti varasemaid allikaid, mis osutasid töö seisukohalt oluliseks. Teadusartiklite leidmiseks kasutati SAGE Journals elektroonilist andmebaasi, PubMed ja EBSCOhost andmebaaside kogumikku. EBSCOhost andmebaaside kogumiku kaudu teostati otsingud andmebaasides MEDLINE, ERIC, Health Source – Consumer Edition ning Academic Search Complete. Täiendava otsinguna kasutati Google ning Google Scholar otsingumootoreid ja tehisintellektil põhinevat tööriista ChatGPT tasuta versiooni.

Töö olulisematest järeldustest selgus, et kohtinguvägivald on mitmevormiline ja mitmeteguriline nähtus, mis võib avalduda füüsilise, seksuaalse, psühholoogilise, jälitamise ja kübervägivallana. Selle kujunemist mõjutavad individuaalsed, perekondlikud, eakaaslastega seotud ja sotsiaalsed tegurid ning sellel on tõsised lühi- ja pikaajalised tagajärjed noore vaimsele, füüsilisele ja sotsiaalsele heaolule. Tulemused viitasid sellele, et kohtinguvägivald on tõsine rahvatervise probleem, mille ennetamine eeldab mitmetasandilist lähenemist.

Samuti selgus, et kooliõel on kohtinguvägivalla ennetamisel oluline osa tervisedenduses, varajases märkamises, sõelumises ja noorte toetamises, kuid kooliõe panus on praktikas seni alakasutatud. Tõhus ennetus eeldab kooliõdede suuremat kaasamist, süsteemset tuge, täiendkoolitust ning selgete tegevusjuhendite olemasolu. Käesolev töö koondab kooliõele sobivaid tõendus põhiseid lähenemisi ja tööriistu, mis toetavad noorte varajast märkamist ja abistamist.

Võtmesõnad: kohtinguvägivald, teismeliste kohtingusuhted, noorukite kohtinguvägivald, terved kohtingusuhted, ennetamine, kooliõde.

SUMMARY

Kathy Uhtjärv and Kadi Saun (2026). Tallinn Health Care College, Nursing Curriculum. *Prevention of Dating Violence in School Health Care*. The thesis was written as a literature review using evidence-based sources. It comprises 37 pages, includes 63 references (10 nursing-related), and 6 appendices.

The aim of the study was to describe the prevention of dating violence in school health care. Scientific and professional literature from 2016–2026, as well as earlier sources considered relevant to the study, were analysed and synthesised. Articles were searched in SAGE Journals, PubMed, and EBSCOhost (MEDLINE, ERIC, Health Source – Consumer Edition, Academic Search Complete). Google, Google Scholar, and ChatGPT were used as supplementary tools.

The results showed that dating violence is a multifaceted phenomenon, manifesting as physical, sexual, psychological, stalking and cyber violence. It is influenced by individual, family, peer, and social factors and has significant short- and long-term effects on young people's well-being. The findings confirm that dating violence is a serious public health issue requiring a multi-level prevention approach.

The study also indicated that school nurses play an important role in prevention through health promotion, early identification, screening, and support, although this potential is not fully utilised in practice. Effective prevention requires greater involvement of school nurses, systemic support, continuing education, and clear guidelines. This thesis provides evidence-based approaches and tools to support early identification and assistance.

Keywords: dating violence, teen dating relationships, adolescent dating violence, healthy relationships, prevention, school nurse.

SISUKORD

KOKKUVÕTE.....	3
SUMMARY	4
SISSEJUHATUS.....	6
1. METOODIKA	9
2. KOHTINGUVÄGIVALLA LIIGID, PÕHJUSED JA TAGAJÄRJED	12
2.1. Kohtinguvägivalla liigid.....	12
2.2. Kohtinguvägivalla põhjused.....	14
2.3. Kohtinguvägivalla tagajärjed	16
3. KOOLIÕE TEGEVUS KOHTINGUVÄGIVALLA ENNETAMISEL.....	17
3.1. Esmane ennetamine	17
3.2. Teisene ennetamine	20
3.3. Kolmandane ennetamine	22
4. ARUTELU	24
JÄRELDUSED.....	27
KASUTATUD KIRJANDUS	28

LISAD:

Lisa 1 Kirjandusallikate lõpuraport

Lisa 2 Negatiivsete digitaalsete kogemuste tagajärjed

Lisa 3 Teismeliste kohtinguvägivalla ressursid

Lisa 4 Kaheksast küsimusest koosnev lähisuhtevägivalla sõeltest

Lisa 5 Kuidas kohtinguvägivalda ära tunda ja ennetada? „HOTLINE BLING“ mnemoonika

Lisa 6 Kohtinguvägivalla sõelumise küsimustikud

SISSEJUHATUS

Kohtinguvägivalda käsitletakse paarisuhtevägivallana noorukitevahelistes romantilistes suhetes (Preventing teen..., 2022). Kohtinguvägivald ei esine üksikute, eraldiseisvate juhtumitena, vaid kujuneb aja jooksul laiemaks ja korduvaks erinevate väärkohtlemise viiside mustriks (Park jt, 2018: 53). Varajane kokkupuude kohtinguvägivallaga suurendab riski nii korduvaks ohvriks langemiseks kui ka vägivalla toimepanemiseks ning on seotud mitmete pikaajaliste negatiivsete tervisetulemitega (Preventing teen..., 2022; Park jt, 2018: 75; Piolanti jt, 2023: 9).

Varasemates uuringutes on leitud, et kohtinguvägivald ei ole noorukeid üksnes keskkoolis puudutav probleem, vaid korduv ohvriks ja kaasohvriks langemise nähtus, mille mustrid püsivad kogu kõrgkooli perioodi vältel (Smith jt, 2003: 1107). See avaldab olulist riski noorte tervisele ja heaolule ning on märkimisväärne kulu tervishoiusüsteemile (Tharp jt, 2017: 458–459). Seetõttu on tõhusad ennetusprogrammid hädavajalikud, et ennetada noorte suhtes esineva kohtinguvägivalla probleeme, kuid neil on ka oluline pidurdav roll pikaajalise vägivalla eskaleerumisel lähisuhetes (Cornelius ja Resseguie, 2007; viidanud De La Rue jt, 2017: 25).

Koolipõhised ennetusprogrammid on osutunud tõhusaks teismeliste kohtinguvägivalla alaste teadmiste suurendamisel ning hoiakute kujundamisel (De La Rue jt, 2017: 21–25; Malherbe jt, 2025: 92). Samuti on leitud statistiliselt olulisi mõjusid kohtinguvägivalla toimepanemise vähenemisel. Kohtinguvägivalla teadvustamine ning noorte aitamine vägivalla ja väärkohtlemise vormide äratundmisel on oluline samm tervete ja turvaliste suhete loomisel. (De La Rue jt, 2017: 21–25).

Eestis on kohtinguvägivalla teema põimitud inimeseõpetuse III kooliastme ja gümnaasiumi õppekavasse 13–18-aastastele noortele seitsme ainetunni raames. Kohtinguvägivalla käsitlemisel eeldatakse, et õpetajatel on baasteadmised kohtinguvägivallast, kohtinguvägivalla liikidest ja stereotüüpide mõjust vägivallale (Terved ja..., 2019: 8). Teadusuuringute tulemused viitavad sellele, et koolipersonalil puuduvad kohtinguvägivallast noortega rääkimiseks vajalikud teadmised ja enesekindlus. Seetõttu vajab koolipersonal kohtinguvägivalla alaseid koolitusi, sealhulgas teadmisi, et saavutada suurem enesekindlus ning mugavus arutada

õpilasega sensitiivseid teemasid, näiteks vägivald või tervete romantiliste suhete temaatika (Brodeur jt, 2023: 5, 7–8).

Siinkohal on seni suhteliselt vähe tähelepanu pööratud kohtinguvägivalla ennetamisel kooliõdede panusele (Raible jt, 2017: 529), kellel on otsene kontakt õpilastega (Kooliõenduse tegevusjuhend..., 2020: 11). Noored väärtustavad kohtinguvägivalla teemade käsitlemisel turvalist ruumi ning kooliõe poolset juhendamist (Raible jt, 2017: 528–529).

Eesti kooliõe tegevusjuhend määratleb kooli tervishoiutöötaja tööülesanded, milleks on muu hulgas noorte tervise edendamine, vaimse tervise probleemide varajane märkamine, haiguste ennetamine, tervist toetava koolikeskkonna sihipärane arendamine ning koostöö erialaspetsialistide ning lapsevanematega (Kooliõenduse tegevusjuhend..., 2020), kuid koolitervishoius puuduvad selgemad juhendid, millised peaksid olema kooliõe sekkumised kohtinguvägivalla juhtumi avaldudes (Khubchandani jt, 2013: 133).

Teema uurimine on koolitervishoius oluline ning seda ei ole töö autoritele teadaolevalt varasemalt Tallinna Tervishoiu Kõrgkoolis uuritud. Teema on seotud Tallinna Tervishoiu Kõrgkooli tervise ja heaolu edendamise uurimissuunaga. Käesolevas töös keskendutakse eeskätt põhikooli vanema astme ja gümnaasiumiastme noortele ehk 12–18-aastastele õpilastele, kuna selles vanuses muutuvad romantilised suhted noorte arengus sagedasemaks ning kujunevad esimesed püsivamad paarisuhted (Aasa, 2022: 22; Khubchandani jt, 2013: 127). Tegemist on ühtlasi vanuserühmaga, kelle tervise ja heaolu toetamisel on kooliõel oluline panus ning kellele koolikeskkonnas on võimalik pakkuda kättesaadavat tervisetootust (Lucas jt, 2021; Gormley, 2019).

Uurimisprobleem: Kohtinguvägivald kujutab endast olulist ohtu noorte tervisele ja heaolule ning võib põhjustada tõsiseid lühi- ja pikaajalisi tagajärgi, mistõttu on oluline pakkuda noortele õigeaegset ja usaldusväärset tuge (Tharp jt, 2017: 459). Koolikeskkond on noorte igapäevane arengukeskkond, kus kohtinguvägivalla märkamises ja ennetamises on oluline panus koolipersonalil. Samas on leitud, et ebapiisav ettevalmistus ning vähesed tööriistad muudavad koolipersonali kohtinguvägivalla käsitlemisel ebakindlaks (Brodeur jt, 2023: 5, 7; Linno jt,

2014: 19). Seejuures on vähe tähelepanu pööratud kooliõdede panusele kohtinguvägivalla ennetamisel ja toetavate sekkumiste rakendamisel koolikeskkonnas (Raible jt, 2017: 529).

Uurimistöö eesmärk: kirjeldada kohtinguvägivalla ennetamist koolitervishoius. Eesmärgist lähtuvalt on püstitatud järgmised uurimistöö ülesanded:

1. Kirjeldada kohtinguvägivalla liike, põhjuseid ja tagajärgi.
2. Kirjeldada kooliõe tegevusi kohtinguvägivalla ennetamisel.

Kesksed mõisted:

Kohtinguvägivald (*Teen Dating Violence, TDV*) – füüsiline, vaimne või seksuaalne vägivald ja jälitamine romantilises suhtes olevate partnerite vahel, kes ei ela koos (Lucas jt, 2021: 206).

Ennetamine (*Prevention*) – ennetamine jaguneb kolme etappi. Esmane ennetus on suunatud kõigile probleemi kujunemise vältimiseks (Ennetustegevuse kavandamise..., 2026). Teisene ennetus hõlmab varajasse staadiumisse sekkumist. Kolmandane ennetus hõlmab rehabilitatsiooni ja selle eesmärk on ennetada pikaajalisi tagajärgi isikutel, kes on juba kogunud kohtinguvägivalda. (Camacho Soto jt, 2024; Keyes jt, 2026).

Koolitervishoid (*School health care*) – koolikeskkonnas pakutav tervishoiuteenus, mille eesmärk on toetada õpilaste tervist, ennetada haiguseid ning pakkuda tervist edendavaid tegevusi (Kooliõenduse tegevusjuhend..., 2020).

1. METOODIKA

Lõputöö on koostatud kirjanduse ülevaadena, mille metoodiline raamistik põhineb Snyder (2019) neljaetapilisel protsessil: ülevaate kavandamine, kirjanduse kogumine ja valik, analüüs ning töö kirjalik vormistamine. Snyderi käsitluse kohaselt võimaldab kirjanduse ülevaade integreerida erinevate empiiriliste uuringute tulemusi ja vaatenurki, pakkudes uurimisküsimustele terviklikumat käsitlust, kui seda võimaldaks üksik uuring. Samuti sobib see meetod valdkondadesse, kus teadmine on killustunud ja interdistsiplinaalne (Snyder, 2019: 333–337). Käesoleva uurimistöö kontekstis on kirjanduse ülevaate meetodi valik põhjendatud, kuna uurimisteema on mitmetahuline ja interdistsiplinaarne ning selle käsitlemine eeldab erinevate uuringute tulemuste analüüsi, võrdlemist ja sünteesimist.

Kirjandusallikate valikukriteeriumiteks olid teemakohasus, ilmumisaasta, keeleline sobivus, teaduslik usaldusväärsus ning täisteksti kättesaadavus. Teemakohasteks loeti allikaid, mis käsitlesid kohtinguvägivalda, noorukeid, koolitervishoidu, seksuaalharidust, kooliõe rolli ja/või ennetustegevusi. Allikate ilmumisaasta vahemikuks määrati 2016–2026, et tagada uurimistöös kasutatud käsitluste ajakohasus ning lähtumine võimalikult uuest teadusinfost. Keeleliselt piirduiti eesti- ja ingliskeelsete allikatega, kuna need olid autoritele kättesaadavad. Teadusliku kvaliteedi tagamiseks eelistati eelretsenseeritud artikleid ning allikaid, mille täistekst oli tervikuna kättesaadav. Täisteksti olemasolu võimaldas hinnata uuringute metoodikat, tulemusi ja järeltõlgimist terviklikult.

Uuemate allikate kõrval kaasati töösse ka varasemaid allikaid (nt 1999–2015), kui need sisaldasid teoreetiliselt olulisi käsitlusi, mõistete algseid määratlusi, valdkonna kujunemist selgitavaid seisukohti või Eestis läbi viidud uuringuid, millele on viidatud ka hilisemates käsitlustes. Vanemate allikate kasutamine oli põhjendatud juhul, kui uuemates allikates käsitleti samu lähtekohti või tugineti varasematele uurimustele. Vajaduse korral rakendati kaudset viitamist, kui originaalallikad ei olnud avalikes andmebaasides kättesaadavad.

Teadusartiklite leidmiseks kasutati andmebaasi SAGE Journals, elektroonilist andmebaasi PubMed ja andmebaaside kogumikku EBSCOhost. EBSCOhost andmebaaside kogumiku kaudu teostati otsingud andmebaasides MEDLINE, ERIC, Health Source – Consumer Edition

ning Academic Search Complete. Täiendava otsinguna kasutati Google'i ja Google Scholar'i otsingumootoreid ja tehisintellektil põhinevat tööriista ChatGPT tasuta versiooni. Infoallikate otsinguraport on leitav töö lisades. (vt lisa 1).

Andmebaasides tehtud otsingud andsid algselt otsisõnade ja nende kombinatsioonide kasutamisel suure hulga tulemusi, mistõttu ei olnud võimalik kõiki leitud materjale tervikuna läbi töötada. Seetõttu tehti esmased valikud pealkirjade sõelumise alusel, lähtudes töö teemast ja uurimiseesmärgist. Esialgselt välja valitud allikate põhjal jätkati kirjanduse otsimist lumepalli meetodil. Suur osa asja- ja ajakohastest teadusallikatest tuvastati artiklite läbitöötamise, uurimistöode kirjanduse ülevaate ning sisu analüüsi käigus. See võimaldas tuvastada teemaga otseselt seotud ja erinevates uuringutes sageli viidatud alusallikaid, mis ei pruukinud märksõnapõhise andmebaasiotsingu käigus esile kerkida.

Täpsemate ja kitsamalt teemaga seotud tulemuste saamiseks kasutati otsingutes ka otsisõnu ja nende kombinatsioone jutumärkides. See vähendas otsingutulemuste hulka märgatavalt ning võimaldas paremini eristada uuringuid, mis olid otseselt seotud uuritava teemaga. Nii kombineeriti laiemaid otsinguid sihitud otsingutega, et tagada võimalikult asjakohaste ja teaduslikult sobivate allikate leidmine. Otsingute täpsustamiseks kasutati ka Boole'i operaatoreid. Operaatorit „AND“ rakendati otsingu kitsendamiseks, et tulemused sisaldaksid kõiki määratud otsingutermineid. Operaatorit „OR“ kasutati otsingu laiendamiseks, et kaasata tulemusi, milles esines vähemalt üks otsingu terminitest. (Pohlak ja Kuuse, 2022).

Eestikeelse otsingu laiendamiseks kasutati Eesti Keele Instituudi sünonüümisõnastikku, mille alusel otsiti sünonüüme järgnevatele sõnadele: teismeline (noor, puberteet, 11–15-aastane laps). Eestikeelses erialakirjanduses käsitleti noorte lähisuhtevägivalda ja kohtinguvägivalda osaliselt ka sünonüümsete mõistetena (Vägivallaennetuse kokkulepe..., 2021–2025). Ingliseelses otsingus kasutati järgmisi sünonüümseid märksõnu ja nende kombinatsioone: *teenager (adolescent, teen, young); dating violence (relationship violence, intimate partner violence among teens OR adolescents)*.

Kokku töötati läbi 99 inglisekeelset ja kuus eestikeelset teadusallikat. Väljavalitud allikad loeti täistekstina läbi ning analüüsiti sisuliselt uurimistöö eesmärgist ja uurimisülesannetest lähtudes.

Lõputöösse kaasati 63 kirjandusallikat, millest 54 olid teadusartiklid, kuus juhendid, raportid või dokumendid, üks raamat ning kaks magistri- või doktoritööd. Kasutatud teadusartiklitest kümme olid õendusosalased. Inglisekeelsed tekstid tõlgiti nii iseseisvalt kui ka tasulise tehisintellekti (ChatGPT) tööriista abil, mille väljund kohandati autorite poolt akadeemilise tõlke vormi, et tagada terminoloogiline täpsus.

Uurimistöö usaldusväärsuse tagamiseks kirjeldati otsinguprotsessi terviklikult ja läbipaistvalt, tuginedes Greyson jt (2019: 1) esitatud põhimõtetele, mille kohaselt peab kvaliteetne süstemaatiline kirjanduse otsing olema süsteemne, põhjalik ja läbipaistev. Kirjanduse otsingul eelistati eelretsenseeritud artikleid. Lõputöö koostamisel lähtuti Tallinna Tervishoiu Kõrgkooli kirjalike tööde vormistamise juhendist (2025) ning teadustöö eetikanõuetest. Töö koostamisel on juhitud heast teadustavast, mis Eenmaa jt (2023: 228) andmetel eeldab, et uurimistööd tehakse ausalt, objektiivselt ja vastutustundlikult, järgides eetilisi põhimõtteid ning tuginedes järelduste tegemisel kriitiliselt analüüsitud tõenditele. Käesolevas uurimistöös ei esine plagiaati ning andmeid ei ole võltsitud, täiendatud ega välja mõeldud. Uurimistöö ei kahjusta kellegi huve, kõik tõenduspõhine tekst on vastavalt nõuetele refereeritud, allikate autoritele on viidatud. Kõik kasutatud teadusartiklid ja allikad on korralikult kasutatud kirjanduse loetelus välja toodud.

Töö autorid jagasid lõputöö koostamisega seotud ülesanded omavahel võrdselt. Ühiselt otsiti ja analüüsiti teemakohast kirjandust ning valiti välja töö eesmärgist lähtuvad sobivad allikad. Kogutud materjal süstematiseeriti uurimisülesannete alusel ning peatükkide esmased versioonid koostati autorite vahel jagatult. Seejärel toimetati kogu töö ühiselt üle ning sõnastati lõplikult ühtses stiilis. Viitamisel kasutati esialgu Mendeley viitamistarkvara, kuid tehniliste piirangute tõttu korrastati viited töö lõppfaasis käsitsi. Tekstisisesed viited ja kasutatud kirjanduse loetelu kontrolliti täiendavalt, et tagada viitamise korrektsus ja täpsus. Koostöö toimus veebikohtumiste, füüsiliste kohtumiste ja iseseisva töö vormis ning töö valmimist toetas juhendaja regulaarne tagasiside.

2. KOHTINGUVÄGIVALLA LIIGID, PÕHJUSED JA TAGAJÄRJED

2.1. Kohtinguvägivalla liigid

Traditsiooniliselt eristatakse kohtinguvägivallas nelja erinevat liiki (Preventing teen..., 2022; Donat Bacioğlu ja Onat Kocabiyik, 2020). Uuemates uuringutes on üha enam rõhutatud ka kübervägivalla eraldiseisvat ja kasvavat rolli noorukite lähisuhetes (Galende jt, 2020; Redondo jt, 2024; Temple jt, 2016). Õpilase tervise ja turvalisuse toetamisel koolikeskkonnas on oluline roll kooliõel (Gormley, 2019: 401). Sellest tulenevalt on kohtinguvägivalla erinevate liikide tundmine vajalik, et märgata noortevahelisi probleemseid sotsiaalseid, füüsilisi ja emotsionaalseid suhtemustreid ning reageerida võimalikele ohumärkidele varakult ja asjakohaselt (Lucas jt, 2021: 205–208).

Füüsiline kohtinguvägivald hõlmab tahtlikke ja soovimatuid käitumisviise, mille käigus kasutatakse partneri vastu füüsilist jõudu ning mille peamiseks eesmärgiks on partneri kahjustamine või hirmutamine, näiteks tõukamine, nügimine või löömine (Donat Bacioğlu ja Onat Kocabiyik, 2020: 96). Füüsilise kohtinguvägivalla tagajärjel saavad noored sageli ka füüsilisi vigastusi, kusjuures ligikaudu üks kolmandik kuni pool füüsilist ja/või seksuaalset kohtinguvägivalda kogenud noortest saab füüsiliselt vigastada. Märkimisväärne osa vigastustest esineb juba põhikooliealistel noortel. (Tharp jt, 2017: 445, 455–456).

Seksuaalne kohtinguvägivald tähendab partneri sundimist, survestamist või manipuleerimist seksuaalseks tegevuseks tema tahte vastaselt. See võib hõlmata seksuaalset ahistamist, soovimatut seksuaalset kontakti ning vägistamist. (Donat Bacioğlu ja Onat Kocabiyik, 2020: 96). Seksuaalset kohtinguvägivalda kogenud noored saavad sageli ka füüsiliselt vigastada (Tharp jt, 2017: 445). Sotsiaalministeeriumi tellimusel Eesti noorte kohtinguvägivalla ennetusest ilmneb, et märkimisväärne osa noori on kogenud seksuaalvägivalda alkoholi tarvitamise järgselt (Linno jt, 2014: 16).

Psühholoogiline kohtinguvägivald on erialakirjanduses sageli kirjeldatud kui varjatud või nähtamatu vägivallavorm. See avaldub partneri alandamises, naeruvääristamises, solvavas või ähvardavas käitumises, hirmutamises ning erinevates kontrollivates tegevustes, mille eesmärk

on mõjutada partneri käitumist ja enesetunnet. (Donat Bacıoğlu ja Onat Kocabiyik, 2020: 96). Centers for Disease Control and Prevention (CDC) järgi tähendab psühholoogiline kohtinguvägivald psühholoogilist agressiooni verbaalse või mitteverbaalse suhtlusega, mille eesmärk on kahjustada teist isikut vaimselt või emotsionaalselt ning saavutada kontroll tema üle (Preventing teen..., 2022).

Jälitamine on korduv ja pealetükkiv käitumisviis, mis on suunatud konkreetse isiku poole ning võib olla seotud avaliku või varjatud romantilise või seksuaalse huviga. See väljendub süstemaatilises jälgimises ja korduvates ahistavates tegevustes, mis piiravad ohvri turvatunnet. (Donat Bacıoğlu ja Onat Kocabiyik, 2020: 97).

Küberkohtinguvägivald võib avalduda kõigi eelnevate kohtinguvägivalla liikide osana, sest inimestevaheline suhtlus on interneti ja mobiiltelefonide laialdase kasutuse tõttu muutunud üha digitaalsemaks (Reed jt, 2016: 1557). Küberkohtinguvägivald hõlmab tehnoloogia vahendusel toimuvat partneri kontrollimist, jälgimist, ahistamist ja survestamist (Donat Bacıoğlu ja Onat Kocabiyik, 2020: 96–97; Redondo jt, 2024: 7). See võib toimuda sotsiaalmeedia, sõnumirakenduste ja muude digitaalsete suhtluskanalite kaudu ning hõlmata näiteks pidevat kontaktide jälgimist, paroolide nõudmist või ähvardava ja alandava sisu levitamist, sealhulgas ähvardavate sõnumite saatmist ning alandava ja solvava sisu jagamist sotsiaalmeedias. Negatiivsed digitaalsed kogemused hõlmavad agressiooni, kontrollivat käitumist, ahistamist ning survet ja sundimist. (Torp Løkkeberg jt, 2024: 1960).

Van Ouytsel jt (2016: 350) sünteesivad varasemaid empiirilisi uuringuid ja leiavad, et küberkohtinguvägivalla emotsionaalsed ja psühholoogilised vormid võivad avalduda kontrolliva käitumisena. Näiteks võivad need avalduda partneri paroolide nõudmise, sõnumite lugemise, asukoha jälgimise ning liigse helistamise või sõnumite saatmisena. Samuti võivad need väljenduda ähvardamise või alandamisena, näiteks solvavate või ähvardavate sõnumite saatmise ning partnerist piltide või videote levitamisenä ilma tema loata. Seksuaalsed vormid võivad avalduda soovimatu seksuaalse sisuga materjali saatmise, intiimsete piltide jagamiseks survestamise või tehnoloogia vahendusel seksuaalsetes tegevustes osalema sundimisena. (Van Ouytsel jt, 2016: 350). Sagedaseim küberkohtinguvägivalla vorm on jälitamine (Fernet jt, 2023: 307).

2.2. Kohtinguvägivalla põhjused

Kohtinguvägivalla kujunemist ja esinemist noorukieas on teaduskirjanduses käsitletud mitmetasandilise nähtusena, mille põhjused ei piirdu üksnes üksikute individuaalsete omadustega, vaid kujunevad erinevate arenguliste, sotsiaalsete ja keskkondlike tegurite koosmõjus. Füüsilise teismeliste kohtinguvägivalla toimepanemise riskimarkeritena on esile toodud varasema füüsilise ja emotsionaalse kohtinguvägivalla ohvriks langemise ja toimepanemise, kontrolliva käitumise, eakaaslaste vägivaldse käitumise, vanemate vahelise vägivalla pealt nägemise, vägivalla kasutamise eakaaslaste suhtes, lapsepõlves kogetud väärkohtlemise päritoluperes, puuduliku vanemliku hoole, vägivalla heakskiitmise, riskantse seksuaalkäitumise, alkoholi tarvitamise, depressiooni ning õigusrikkumisele kalduva käitumise. Kaitsvateks teguriteks osutusid hea suhte kvaliteet vanematega, konfliktide lahendamise oskused ja vastutustunne. (Spencer jt, 2021: 620–624). Donat Bacıoğlu ja Onat Kocabiyik (2020) leidsid, et kohtinguvägivalda märkimisväärselt mõjutavad tegurid on sugu, vanus, kognitiivsete emotsioonide regulatsiooni oskus ning isiklikud väärtushinnangud (Donat Bacıoğlu ja Onat Kocabiyik, 2020: 103).

Uuringutulemused viitavad sellele, et vanematevaheline ja vanema ning lapse vaheline suhe võivad kujundada noore inimese arusaama kohtinguvägivallast (Gorla jt, 2024; Ruel jt, 2020; Spencer jt, 2021). Vägivaldses kodus kasvamine ja vanematevahelise vägivalla kogemine võivad soodustada vägivalla normaliseerimist ning suurendada selle aktsepteerimist noorte lähisuhetes, kusjuures tütarlaste puhul võib vanematevaheline vägivald olla seotud nii füüsilise kohtinguvägivalla ohvriks langemise kui ka selle toimepanemisega. (Ruel jt, 2020: 3092–3094). Negatiivsed konfliktid vanematega ning ärev kiindumussuhe on omakorda seotud noorukite tulevaste romantiliste suhete madalama kvaliteedi, väiksema rahulolu ja suurema konfliktitasemega (Gorla jt, 2024: 950).

Suhted vanematega on noore inimese arengus olulisel kohal, kujundades romantiliste lähisuhetega seotud hoiakuid ja käitumismustreid. Samas võib hea suhte kvaliteet vanematega olla kaitsvaks ning ennetavaks teguriks teismeliste kohtinguvägivalla toimepanemisel. Lapsepõlves peetakse vanemaid peamisteks eeskujudeks, kelle kaudu kujundatakse arusaam paarisuhte olemusest. (Dutton, 2007; viidanud Spencer jt, 2021: 625).

Kohtinguvägivalla esinemisel on uuringutes leitud eakaaslaste mõjutusi (Spencer jt, 2021: 622). Nooruki aju on veel arengujärgus ning ealiste eripärade tõttu võib eakaaslaste heakskiit mõjutada noorukite otsustus- ja riskide hindamise protsesse. Sherman jt (2016) uurisid funktsionaalse magnetresonantstomograafia abil noorukite käitumuslikke ja neuroloogilisi reaktsioone eakaaslaste heakskiidule sotsiaalmeedias. Uuringutulemused viitavad sellele, et noorukieas on enesepresentatsioon ja sotsiaalse heakskiidu tähendus eriti suur. Riskikäitumist kujutavate piltide vaatamisel vähenes kognitiivse kontrolliga seotud ajupiirkondade aktiivsus, mis võib suurendada riskikäitumise tõenäosust. (Sherman jt, 2016: 1032–1033).

Teaduskirjanduse põhjal on leitud, et kohtinguvägivalla vormid ja raskusaste on seotud noorukite vanusega. Toimepanijad ja ohvrid ei ole noorukite seas alati selgelt eristatavad rollid. Ameerika Ühendriikides 12–18-aastaste noorukite hulgas läbi viidud uuring näitas, et 84% kohtinguvägivalla ohvritest oli olnud ise ka kohtinguvägivalla toimepanijateks. Samuti selgus, et 12–14-aastased tüdrukud panevad toime raskemaid kohtinguvägivalla vorme, kui samaealised poisid, samas kui 15–18-aastaste noorukite vanuserühmas algatasid poisid sagedamini raskemate tagajärgedega kohtinguvägivalla juhtumeid. (Taylor ja Mumford, 2016: 979). Zych jt (2021) uuringus leiti seos koolikiusajate ja kohtinguvägivalla toimepanijate ning ohvrite vahel. Need, kes olid kiusajad, olid suurema tõenäosusega ka kohtinguvägivalla toimepanijad ja kiusamise ohvrid olid ka hilisemalt suurema tõenäosusega kohtinguvägivalla ohvrid. (Zych jt, 2021: 408–409).

Khubchandani jt (2013) kohaselt võivad kooliõed täita keskset rolli noorte kohtinguvägivalla märkamisel ja sekkumisel, mistõttu on kohtinguvägivalla riskitegurite tundmine koolitervishoiu seisukohalt oluline (Khubchandani jt, 2013). Kooliõde puutub igapäevaselt õpilastega kokku ning on seetõttu olulisel positsioonil märkamaks muutusi noorte käitumises, tervises ja suhetes varajases etapis (Lucas jt, 2021: 205–208). Ühtlasi näitavad uuringud, et kooliõde puutub kohtinguvägivalla temaatikaga koolikeskkonnas kokku ning osaleb ohvrite abistamisel (Khubchandani jt, 2013: 131–132).

2.3. Kohtinguvägivalla tagajärjed

Kohtinguvägivalla kogemine noorukieas on seotud mitmete negatiivsete lühi- ja pikaajaliste tagajärgedega. Ohvritel on suurem risk hariduslikuks mahajäämuseks, sealhulgas õppeedukuse languseks, koolist puudumiseks ning koolist väljalangemiseks. Pikemas perspektiivis suurendab kohtinguvägivald mõnuainete ja alkoholi kuritarvitamise riski ning on seotud vaimse ja füüsilise tervise probleemidega, sealhulgas depressiooni, söömishäirete, post-traumaatilise stressihäire (PTSD) ja suitsidiaalsete kalduvuste tekkega. Lisaks suurendab varajane kokkupuude kohtinguvägivallaga riski nii korduvaks ohvriks langemiseks kui ka vägivalla toimepanemiseks hilisemates lähisuhetes. (Park jt, 2018: 78–79).

Kohtinguvägivald suurendab riski noorelt ja mitteplaneeritult rasestuda ning sellisest rasedusest sündinud lapsed on sagedamini alakaalulised (Renker, 1999; viidanud Khubchandani, 2010: 45). Enne rasedust kogetud füüsiline kohtinguvägivald seostub halvemate sünnitulemustega ja väiksema gestatsioonivanusega (Madkour jt, 2014: 1910). (Sousa, 1999; viidanud Khubchandani, 2010: 4) käsitluse kohaselt võib kohtinguvägivald avalduda mitmel erineval kujul, ulatudes verbaalsest väärkohtlemisest kuni mõrvani ning sarnaneb oma olemuselt lähisuhtevägivallaga. Kohtinguvägivald kahjustab inimest nii füüsiliselt kui ka psühholoogiliselt ning sellega kaasnevad tervishoiusüsteemile märkimisväärsed majanduslikud kulud. (Tharp jt, 2017: 457–458).

Torp Løkkeberg jt (2024: 1963) on välja toonud, et paljud noorukid kogevad küberkeskkonnas erineva raskusastmega kahjulikke kogemusi, millel võivad olla pikaajalsed negatiivsed tagajärjed nende füüsilisele, emotsionaalsele ja vaimsele tervisele. Uuringutulemused näitavad, et noorukieas kogetud negatiivsed digitaalsed kogemused võivad avalduda nii suhteprobleemide, riskikäitumise ja enesevigastamisena (Torp Løkkeberg jt, 2024) (vt lisa 2).

Kohtinguvägivalla tagajärgede tundmine on kooliõe töö seisukohalt oluline, sest vägivallakogemuse mõjud võivad avalduda õpilase vaimses ja füüsilises tervises, käitumises ning koolikohustuse täitmisel, sealhulgas õppeedukuses, puudumistes ja koolist väljalangemises (Park jt, 2018: 75, 78–79). Seetõttu on kooliõe poolt varajane probleemide märkamine ja asjakohane reageerimine olulised (Lucas jt, 2021: 207–209).

3. KOOLIÕE TEGEVUS KOHTINGUVÄGIVALLA ENNETAMISEL

3.1. Esmane ennetamine

Esmase ennetuse eesmärgiks on edendada tervete suhete kujunemist noorte seas ning läbi selle vähendada riski ebatervislike muustrite kujunemisel ja kohtinguvägivalla hilisemal avaldumisel (DeGue jt, 2014). Erialakirjanduses peetakse tulemuslikuks ennetusprogramme, mis keskenduvad tervete lähisuhete käsitlemisele ja nende kujundamisele ning aitavad noorukitel ümber mõtestada oma hoiakuid romantilistes suhetes, sealhulgas liigset impulsiivsust, agressiivsust, armukadedust ning konfliktidega toimetuleku viise (Baker, 2017: 194).

Teismeliste kohtinguvägivalla ennetamine on aja jooksul märgatavalt laienenud ning muutunud mitmetasandiliseks rahvatervise üheks probleemi käsitlemiseks. See hõlmab erinevaid sekkumisviise, mis lähtuvad erinevatest teoreetilistest lähenemistest ning on suunatud erinevatele sihtrühmadele ja rakendatavad erinevates kontekstides. Kõige levinumad ja enam uuritud ennetusviisid toimuvad koolikeskkonnas, kus universaalsed programmid võimaldavad jõuda suure hulga noorukiteni sõltumata nende individuaalsest riskitasemest. Programmide eesmärgiks on kõikidele noortele tervete suhete ja vägivalla alaste teadmiste ning oskuste õpetamine, et ennetada probleemide avaldumist. (Malherbe jt, 2025: 92–93).

Programmid nagu *Me & You* on näidanud märkimisväärset edu mitmete vägivallavormide toimepanemise vähendamisel ja mõningate ohvriks langemise vormide osas varases noorukiea rühmas (Peskin jt, 2019: 1425). *Dating Matters* ennetusmudel osutus tõhusaks füüsilise vägivalla, kiusamise ja küberkiusamise ennetamisel põhikooli teises astmes. Ennetusmudel julgustab sotsiaal-emotsionaalse õppimise kaudu austavalt kohtlema iseennast ja kohtingupartnereid ning õpetab kolmeaastase programmi jooksul 11–14-aastastele noortele tervete suhete kujundamise ja hoidmise kohta oskuseid. (Vivolo–Kantor jt, 2021: 156–157).

Safe Dates ennetusprogramm on suunatud nii kohtinguvägivalla ohvritele kui ka toimepanijatele ning selle programmi raames pöörati enim tähelepanu füüsilisele ja seksuaalsele vägivallale. Programm keskendus konfliktide lahendamise oskustele ja uskumuste muutmisele. Tulemused viitavad sellele, et programm ennetas ja vähendas noorukite

kohtinguvägivalda kuni kolm aastat pärast sekkumist. (Foshee jt, 2014). Kirjanduse põhjal on kohtinguvägivalla ennetussekkumisi võimalik rakendada ka tervishoiukeskkonnas, sealhulgas kooliõde kabinetis, kus need on osutunud noorte poolt hästi vastuvõetavaks (Vijh jt, 2025).

Veebipõhised sekkumised on kujunenud oluliseks suunaks kohtinguvägivalla ennetuses, kuna need aitavad ületada mitmeid traditsiooniliste programmide rakendamise seotud takistusi. Nende peamisteks eelisteks on hea kättesaadavus, paindlikkus, lai levikupotentsiaal ning võimalus jõuda ka nende noorukiteni, kes tavapärase ennetusteenusteni ei pruugi jõuda. Digitaalsed lähisuhtevägivalla ennetusprogrammid nagu *The Teen Choices* ja *Moms and Teens for Safe Dates* (e-MTSD) võimaldavad pakkuda interaktiivset sisu ning toetada noorte ja perede kaasamist neile sobivas tempos. Sellised sekkumised on uuringute järgi sama tõhusad võrreldes vahetute sekkumistega, eriti juhul kui digitaalne lahendus on ühendatud inimliku toega või järeltegevustega. (Malherbe jt, 2025: 93).

Koolipõhised sekkumised seotakse olemasoleva õppekavaga ja viiakse läbi koolipäeva raames. Selleks, et saavutada püsivaid mõjusid, on nende programmide rakendamiseks seotud väljakutsed, milleks on ajaline surve, kooli juhtkonna poolne vähene toetus, vajadus järjepideva ja pikaajalise elluviimise järele. (Malherbe jt, 2025: 92). Ka Vijh jt (2025: 13) toovad esile, et koolitervishoiu töötajate tõhusmaks kaasamiseks on vajalikud selged juhised, sihipärane koolitus ning piisavad ressursid. Samuti on leitud, et tervishoiutöötajatel on oluline osa kohtinguvägivalla varajases märkamises ja sellele reageerimisel, kuid selleks on vajalik nende teadlikkuse ja oskuste sihipärane arendamine, et ohumärke varakult ära tunda ning noortele õigeaegset tuge pakkuda. (Malherbe jt, 2025: 93).

Kooliõed kirjeldasid, et individuaalsed vestlused ja infovoldikud äratasid õpilastes suurt huvi ning julgustasid neid seostama teemat oma elu ja perega. Samas tõi uuring esile, et õed olid varem suhete teemat vähe käsitleanud ning sekkumist piirasid ajapuudus, vähene juhtkonna tugi, õppematerjalide nappus ja privaatsuse puudumine. Tõhusamaks tööks on vaja koostööd kogukonna partneritega, näiteks tugiorganisatsioonide ja pereplaneerimiskliinikutega, mis osutusi sekkumise õnnestumisel oluliseks. (Raible jt, 2017: 526–529).

Oluline on, et kooliõde panustaks noorte harimisse, kuna noorukieas alles kujunevad sotsiaal-emotsionaalsed oskused. Samavõrd oluline on toetada noori kohtinguvägivalla äratundmisel ning tervete suhete ja abi otsimise olulisuse mõistmisel (Lucas jt, 2021: 207; Pastor-Bravo jt, 2023: 15). Uuringus rõhutatakse, et selle eesmärgi toetamiseks on koolikeskkonnas võimalik rakendada eriprogramme ja kasutada erinevaid ressursse, mis aitavad noortel omandada teadmisi ja oskusi nii tervete suhete kujundamiseks kui ka aktiivse pealtvaatajana tegutsemiseks. (Lucas jt, 2021: 207) (vt lisa 3).

Teismelistega tulemusliku suhtluse eelduseks on, et kooliõed kasutaksid noortele sobivat ja arusaadavat keelt, teadvustaksid digitaalse ja füüsilise keskkonna tihedat põimumist nende igapäevaelus ning oleksid kursis noorte poolt kasutatavate digitaalsete suhtluskanalitega (näiteks TikTok, Snapchat, Instagram). Samuti on oluline, et kooliõde käsitleks noortega küberkohtinguvägivalla ja tervete suhete teemasid ning selgitaks millised tunnused võiksid viidata väärkohtlemisele või selle kujunemisele suhtes. Kooliõde kabinetis võiks olla noori kõnetav teabematerjal, mis toetab teema nähtavust ja annab noorele mõista, et kooliõde poole võib pöörduda, kui kogetakse kohtinguvägivalla erinevaid vorme. Lisaks märgivad autorid, et kooliõdede aktiivne koostöö kooli juhtkonna, õpetajate ja muu koolipersonaliga toetab õppekavade ja kohtinguvägivalla programmide kujundamist. (Van Ouytsel jt, 2016: 352). Lucas jt (2021: 207) kirjeldavad noori kõnetavaid küberkohtinguvägivalla teemalisi teabematerjale, nagu plakatid ja QR-koodid, mille skaneerimine suunab nooruki kohtinguvägivalda käsitleva teabeni.

Kohtinguvägivalla ennetussekkumisi on võimalik tulemuslikult rakendada koolitervishoius kooliõde juhtimisel (Vijh jt, 2025: 5). Uuringud näitavad, et kooliõdede juhitud tervete suhete ja vägivallaennetuse programmid on olnud nii õpilaste kui ka kooliõdede hinnangul hästi vastuvõetavad ning teostatavad. Need tulemused toetavad kooliõdede käsitlemist olulise ennetusressursina kohtinguvägivalla vähendamisel. (Raible jt, 2017: 529). Sarnast käsitlust toetab ka Eesti kontekst, kus kooliõde nähakse õpilastele kättesaadava ja usaldusväärse spetsialistina koolikeskkonnas (Esmatasandi tervishoiu..., 2016: 70). Best jt (2018: 23–24) kirjanduse ülevaate põhjal selgus, et kooliõdede sekkumised võivad toetada õpilaste tervise- ja haridustulemite paranemist.

3.2. Teisene ennetamine

Teisene ennetus on suunatud probleemi levimuse vähendamisele pärast esmaste ohumärkide tuvastamist (Wolfe ja Jaffe, 1999; viidanud Close, 2005). Sihitud koolipõhised sekkumised kõrgema riskiga noortele, kellel on varasem kokkupuude vägivallaga, annavad sageli tugevamaid mõjusid kui universaalsed sekkumised (Malherbe jt, 2025: 92). Näiteks *Date SMART* (Skills to Manage Aggression in Relationships for Teens) projekt, mis on loodud varasemalt kohtinguvägivallaga kokkupuutunud tüdrukutele ja keskendub käitumuslike oskuste arendamisele partnerite vahelises konfliktis ning seksuaalsete otsuste tegemisel, on näidanud positiivseid tulemusi (Rizzo jt, 2018). *Moms and Teens for Safe Dates* ennetusprogramm keskendub pere olulisusele, arvestades, et kodus lähisuhtevägivallaga kokku puutunud noorukitel võib olla suurem risk kohtinguvägivallaga kokkupuuteks (Foshee jt, 2015; viidanud Malherbe jt, 2025: 92).

Expect Respect Support Groups on sihitud sekkumiste mudel, mis pakub pidevat tuge ja hariduslikku teavet õpilastele, kellel on tuvastatud koduse vägivalla, seksuaalse või füüsilise väärkohtlemise või kohtingusuhete probleemid (Ball jt, 2012; Ball jt, 2015; viidanud Malherbe jt, 2025: 92). Tugigrupid aitasid suurendada osalejate tervisliku konfliktide lahendamise oskusi ning programm osutus kõige tulemuslikumaks noorte seas, kellel oli suurem risk vägivalla toimepanemiseks või selle ohvriks sattumiseks tulevikus (Ball jt, 2012: 758). Programmi rakendamist soodustavate ja takistavate teguritena on kirjeldatud kooli toetust, toetava grupi kujunemist ning osalejate vastuvõtlikkust, mis väljendub nende valmisolekus rühmatööst kasu saada ja oma elus muutusi teha (Ball jt, 2015: S44).

Erickson jt (2010) töid esile, et lühike sõeltest võib olla tõhus vahend kohtinguvägivalla ennetamiseks noorte naiste seas. Uuringus töötati välja algselt kaheksast küsimusest koosnev ning hiljem neljale küsimusele kohandatud sõeltest, mis võimaldas tuvastada 99% kohtinguvägivalla all kannatanud 15–21-aastastest noortest naistest. Positiivne sõeltesti tulemus seostus mitmete riskikäitumistega. Seetõttu võib küsimustikku käsitleda olulise tööriistana abivajajate väljaselgitamisel ja varajase sekkumise alustamisel. (Erickson jt, 2010: 230–231) (vt lisa 4).

Kohtinguvägivalla ennetuse tõhusus sõltub vägivalla varajasest märkamisest ja äratundmisest ning sellele peab järgnema kiire reageerimine. Kooliõed, kes tegutsevad koolikeskkonnas eesliinil, võivad täita võtmerolli turvalise kuulaja, toetaja ja noorte eestkõnelejana. Uuringu kohaselt peaks kooliõde olema valmis kohtinguvägivallale reageerima ka juhul, kui esinevad vaid kaudsed ohumärgid. Selle toetamiseks pakuvad autorid kooliõdedele tööriistana mnemoonikat „HOTLINE BLING“, mis koondab kohtinguvägivalla võimalikud tunnused ja soovituslikud tegutsemisviisid koolikeskkonnas (Lucas jt, 2021: 207–208; vt lisa 5).

Seksuaalvägivald on kohtinguvägivalla üks vormidest (Intimate partner..., 2017: 7). Koolipersonalil on oluline osa kohtinguvägivalla ennetuse läbiviimisel koolikeskkonnas, sealhulgas seksuaalhariduse õpetamisel. Uuringud viitavad aga sellele, et koolipersonalil puudub piisav ettevalmistus ning delikaatsetel teemadel nagu seksuaalsus ja/või vägivald teemade käsitlemisel ei tunne nad end mugavalt. (Brodeur jt, 2023: 10–12).

Seksuaalhariduse kvaliteet noortele sõltub õpetajate ettevalmistusest (Rhodes DL jt, 2013; viidanud Dickson jt, 2020: 95). Kooliõdedel on oluline osatähtsus poliitikate rakendamisel, aidates vähendada lõhet avalikkusele antud lubaduste ja nende tegeliku rakendamise vahel (Lipsky, 2010; viidanud Dickson ja Brindis, 2021: 288). Kooliõed toimivad sillana tervishoiu- ja hariduspoliitika vahel ning nende vaatenurk on määrava tähtsusega, et kujundada ja ellu viia koolides tulemuslikku seksuaalharidust (Dickson ja Brindis, 2021: 288).

Kooliõde panust seksuaalhariduse õpetamisel on käsitlenud ka Nymo jt (2026), milles on rõhutatud kooliõdede poolset olulist osa seksuaalhariduse õpetamisel ning ka noorte eelistusi ja poolehoidu pöörduda koolitatud spetsialisti nagu kooliõde vastuvõtule (Nymo jt, 2026: 16). Samas leiavad Nymo jt (2026), et koolides pakutav seksuaalharidus ei ühti sageli noorte ootuste ja vajadustega (Nymo jt, 2026: 15). Raible jt (2017) põhjal on kooliõdedel võimalus sekkuda tervete suhete edendamisse, pakkudes õpilastele turvalist keskkonda ning juhendamist suhtealaste murede käsitlemiseks (Raible jt, 2017: 529).

Kooliõel on kohtinguvägivalla ennetamisel vaja leida sobiv viis, kuidas rääkida õpilasega kohtinguvägivallast nii, et see ei mõju noorele kriitilise ega süüdistavana. Sellise ohutu lähenemise olulisteks suunanäitajateks on Ashur (1993) ja Erickson jt (2010) uuringud, milles

töötati välja kohtingu- ja lähisuhtevägivalla sõelumiseks sobivad küsimused. Need küsimustikud on kliinilises praktikas kohtinguvägivalla sõelumisel tänaseni kasutusel ning on heaks tööriistaks ka kooliõele. (Lucas jt, 2021: 206; vt lisa 6).

3.3. Kolmandane ennetamine

Kolmandase ennetuse eesmärk on ennetada vägivaldsete kohtingusuhete pikaajalisi tagajärgi (Camacho Soto jt, 2024: 3939). Kolmandase ennetuse kontekstis võivad lühisekkumised olla sobivad olukordades, kus aeg ja ressursid on piiratud. Need sekkumised viiakse läbi ühe kuni kolme kohtumise jooksul ning need tuginevad terapeutilisele lähenemisele, näiteks motiveerivale intervjuerimisele. (Malherbe jt, 2025: 92).

Real Talk on motiveerival intervjuerimisel põhinev sekkumismudel, mis töötati välja haiglateskkonnas kasutamiseks. Motiveeriv intervjuerimine võimaldab kaasata visiidi ajal noorukeid arutelluse nende suhete teemal ning võib toetada kohtinguvägivalla teadvustamist ja kohtinguvägivallast loobumist. Uuringus osalejate puhul täheldati positiivset muutust, kuna nad näisid liikuvat muutuse etappide mudelis eelmõtlemise ja kaalumise etapist tegevusetappi, mis väljendus suuremas valmisolekus kasutada uusi tehnikaid ja ka loobuda kohtinguvägivallast. Sellegipoolest rõhutavad autorid selle kolmandase etapi ennetusmudeli tõhususe osas edasiste uuringute vajalikkust. (Rothman ja Wang, 2016).

Narratiivne ekspositsiooniteraapia (Narrative Exposure Therapy, NET) ning selle lastele ja noorukitele kohandatud versioon kidNET on traumafookusega sekkumised, mida kasutatakse kolmandase ennetuse kontekstis posttraumaatilise stressihäire (PTSD) sümptomite vähendamiseks. (Volpe jt, 2017). NET on lühiajaline teraapiameetod (Schauer jt, 2011; viidanud Volpe jt, 2017), mille puhul on kirjeldatud häid tulemusi posttraumaatilise stressihäire (PTSD) ja depressiooni sümptomite leevendamisel. NET-i kirjeldatakse kui paljulubavat tõenduspõhist sekkumist teismeliste lähisuhtevägivallaga seotud PTSD korral, sealhulgas rasedate ja lapsevanemaks saanud noorukite seas. Autorid rõhutavad, et meetodi rakendamist tuleks edasi uurida kogukonnapõhistes teenustes, kus noortega töötavad väljaõpetatud ja juhendatud spetsialistid ning kus noorukid ise on sekkumise kavandamise ja hindamise kaasatud. (Volpe jt, 2017).

Melendez-Torres jt (2024) ülevaates leiti, et suurema mõjuga ja jätkusuutlikumad on mitmetasandilised ennetusprogrammid, mis kaasavad lisaks koolile ka pered ja kogukonna, kuna need võivad soodustada püsivaid muutusi kooli korralduses ja sotsiaalsetes struktuurides. Seevastu indiviidi ja rühmatasandi võimekust ning motivatsiooni toetavad programmid võivad olla väiksema mõjuga ja vähem jätkusuutlikud, sest need hõlmavad vähem ennetusmehhanisme ega ole suunatud organisatsiooniliste ja sotsiaalsete struktuuride muutmisele. (Melendez-Torres jt, 2024: 126). Mõne programmi puhul, näiteks nagu *Green Dot* avaldus pikaajaline positiivne mõju alles kolmandal ja neljandal aastal, lühiajaline mõju aga püsis stabiilsena või vähendas vägivalda esimese kahe aasta jooksul. (Melendez-Torres jt, 2024: 73).

Kooliõe panus kolmandasse ennetusse hõlmab juba toimunud kohtinguvägivalla juhtumite korral noore toetamist, esmase abi osutamist ning edasi suunamist sobiva teenuse juurde. Uuringus selgus, et enam kui pooled kooliõdedest olid viimase kahe aasta jooksul abistanud kohtinguvägivalla ohvreid, pakkudes näiteks esmast tervishoiuabi, suunates noori koolinõustaja või sotsiaaltöötaja juurde ning vajadusel kaasates vanemaid või õiguskaitseasutusi. (Khubchandani jt, 2013: 132).

4. ARUTELU

Käesoleva kirjanduse ülevaate eesmärk oli kirjeldada kohtinguvägivalla ennetamist koolitervishoius. Erinevate autorite (Park jt, 2018; Taquette ja Monteiro, 2019) põhjal selgus, et kohtinguvägivald on noorukite seas oluline tervise- ja heaolu probleem, millel on mitmetahulised põhjused ning tõsised lühi- ja pikaajalised tagajärjed. Preventing teen... (2022), Park jt (2018), Piolanti jt (2023) ning Taquette ja Monteiro (2019) viitavad, et kohtinguvägivald on seotud süveneva tervisekahju, taasohvristumise, vägivalla toimepanemise ning noore vaimse, füüsilise või sotsiaalse heaolu kahjustumisega. Khubchandani (2010) ning Madkour jt (2014) lisavad, et kohtinguvägivalla tagajärjed võivad ulatuda ka põlvkondadevahelisele tasandile, mõjutades reproduktiivtervist ja sünnitulemusi. Töö autorite hinnangul näitavad need tulemused, et kohtinguvägivalla ennetamine on oluline mitte ainult noore hetkeheaolu, vaid ka kogu edasise elukäigu seisukohalt ning seetõttu tuleks kohtinguvägivalda koolitervishoius käsitleda mitte üksikjuhtumina, vaid süsteemset ennetust vajava probleemina.

Kohtinguvägivalda käsitletakse kirjanduses mitmevormilise nähtusena. Donat Bacioğlu ja Onat Kocabıyık (2020) ning Lucas jt (2021) põhjal võib see avalduda füüsilise, seksuaalse, psühholoogilise vägivalla, jälitamise ja küberkohtinguvägivallana, samas kui Van Ouytsel jt (2016), Torp Løkkeberg jt (2024), Fernet jt (2023) toovad esile küberkohtinguvägivalla kasvava osatähtsuse. Nende autorite uurimistööde võrdlus näitab, et kohtinguvägivalda ei saa mõista ainult traditsioonilise vägivallavormide kaudu, sest noorte omavaheline suhtlus toimub üha enam digitaalses keskkonnas. Käesoleva töö autorid leiavad, et kooliõde peab oskama märgata nii füüsilisi vigastusi kui ka vähem nähtavaid ohumärke, näiteks kontrollivat käitumist, liigset sõnumite saatmist, sotsiaalset isolatsiooni või noore liigset ärevust digisuhetes.

Kohtinguvägivalla põhjuste käsitlemisel ilmnes, et erinevad autorid rõhutavad eri tasandil riskitegureid. Spencer jt (2021) toovad esile individuaalsed ja perekondlikud riskimarkerid, sealhulgas varasema vägivallakogemuse, eakaaslaste vägivaldse käitumise, alkoholi tarvitamise ja depressiooni. Ruel jt (2020) ning Gorla jt (2024) rõhutavad vanematevaheliste suhete ja perekonna eeskju noore romantiliste suhete kujunemisel. Sherman jt (2016) ning Zych jt (2021) seevastu osutavad eakaaslaste ja sotsiaalse keskkonna mõjule. Aasa (2022) ning Taylor ja Mumford (2016) tõid esile vanuseliste ja sooliste eripäradega seotud erinevused kohtinguvägivalla esinemisel, samas kui Donat Bacioğlu ja Onat Kocabıyık (2020) rõhutasid

individuaalseid tegureid, nagu kognitiivne emotsioonide regulatsioon ja väärtushinnangud. Nende käsitluste põhjal võib järeldada, et kohtinguvägivald on mitmeteguriline probleem, mille ennetus eeldab mitmetasandilist ja tõenduspõhist lähenemist.

Ennetusprogramme käsitlevate uuringute süntees viitab sellele, et autorid peavad koolikeskkonda oluliseks, kuid erinevad hinnangutes koolipõhiste sekkumiste mõjule. De La Rue jt (2017) leidsid, et koolipõhised programmid suurendavad teadmisi ja kujundavad vägivalda suhtes vähem toetavaid hoiakuid, kuid mõju tegeliku vägivallakäitumise vähenemisele ei ole alati üheselt kinnitatud. Samas näitavad Peskin jt (2019), Vivolo-Kantor jt (2021), Foshee jt (2014), Melendez-Torres jt (2024) ja Malherbe jt (2025), et hästi üles ehitatud, järjepidevad ja mitmetasandilised programmid võivad mõjutada ka noorte käitumist. See erinevus võib töö autorite seisukohalt viidata sellele, et lühiajalised või ainult teadmiste edastamisele suunatud sekkumised ei pruugi olla piisavad, samas kui pikaajalised, oskusi arendavad ja mitut tasandit kaasavad programmid võivad olla tõhusamad. Töö autorite hinnangul peaks koolitervishoius kohtinguvägivalla ennetus olema järjepidevalt lõimitud ning seotud tervete suhete, emotsioonide reguleerimise, konfliktide lahendamise ning digiturvalisuse käsitlemisega.

Kooliõe võimaluste käsitlemisel kohtinguvägivalla ennetamisel ilmnes töö tulemustes oluline vastuolu kooliõe potentsiaalse panuse ja tegeliku praktika vahel. Raible jt (2017), Lucas jt (2021), Dickson ja Brindis (2021), Nymo jt (2026) ning Khubchandani jt (2013) käsitlevad kooliõde spetsialistina, kes saab panustada noorte harimisse, vägivalda varajasse märkamisse, sõelumisse, toetavasse vestlusesse ja edasisuunamisse. Samas toovad Brodeur jt (2023), Raible jt (2017), Khubchandani jt (2013), Dickson ja Brindis (2021), Nymo jt (2026) ning Vijh jt (2025) välja praktilised takistused, nagu ajapuudus, vähene koolijuhtkonna tugi, privaatsuse puudumine, ebaselged juhised ning ebapiisav ettevalmistus. Käesoleva töö autorid leiavad, et see probleem on oluline ka Eesti kontekstis, kus kooliõe ülesanded on küll laialt määratletud, kuid kohtinguvägivalla märkamiseks, sõelumiseks ja toetamiseks puuduvad autoritele teadaolevalt selged tegevusjuhised ning tervishoiutöötajatele suunatud teemakohased koolitused.

Varajase märkamise ja sekkumise toetamiseks on kirjanduses kirjeldatud praktilisi tööriistu. Erickson jt (2010) väljatöötatud küsimustik ning Lucas jt (2021) kirjeldatud mnemoonika

„HOTLINE BLING“ ja sõelumisküsimused kinnitavad, et kooliõe tööd saab toetada struktureeritud ja hinnanguvabade vahenditega. Käesolev töö koondab selliseid kooliõele sobivaid vahendeid noore märkamiseks, sõelumiseks ja toetamiseks. Töös käsitletud ennetusprogrammid võivad anda kooliõdedele ja koolipersonalile praktilisi lähtekohti ennetustöö kavandamiseks. Pastor–Bravo jt (2023: 12) seostavad ennetusprogrammide vajadust noorte puudulike toimetuleku-, suhtlemis- ja abiotsimise oskusega. Samas tuleb arvestada, et tervishoiu- ja haridussüsteemide ning kultuurilise tausta erinevuste tõttu võivad need vajada Eesti koolikeskkonda kohandamist. Seetõttu on vaja täiendavaid uuringuid, et hinnata nende rakendatavust Eesti koolitervishoius.

Uuringutes Camacho Soto jt (2024) ning Chawla jt (2024) selgus ka, et erialakirjanduses käsitletakse kohtinguvägivalla ennetust valdavalt esmase ja teisese ennetuse tasandil, samas kui kolmandase ennetuse võimalusi on käsitletud oluliselt vähem. Töö autorite hinnangul kujutab see endast olulist puudujääki, kuna vägivalla kogemusega noored vajavad süsteemset ja järjepidevat tuge. Autorite hinnangul võiks kooliõde oma kliiniliste teadmiste ja noortega töötamise kogemuse tõttu olla selles ennetustöös tõhus ja vajalik spetsialist. Samuti ilmnis, et Eesti kontekstis ei leidu autoritele teadaolevalt kohtinguvägivalla ennetust ja kooliõde rolli käsitlevaid allikaid, mistõttu on vajalikud täiendavad uuringud kooliõdede valmisoleku, teadmiste ja praktiliste vajaduste hindamiseks. Kokkuvõttes viitavad töö tulemused sellele, et kooliõde võib olla oluline varajane märkaja ja sekkumise algataja, kuid tõhus ennetus eeldab koostööd teiste spetsialistidega ning selgete tõendus põhiste juhiste ja töövahendite olemasolu.

Ettepanekud:

Töö autorid teevad Tallinna Koolitervishoid SA juhatusel ettepaneku tutvustada oma töö tulemusi, et toetada kooliõdede teadlikkust kohtinguvägivalla liikidest, riskiteguritest, märkamisest ning võimalikest reageerimis- ja ennetusvõimalustest koolitervishoius.

Autorid jätkavad valdkonna uurimist magistriõppes kahes suunas: olemasolevate tõendus põhiste ennetusprogrammide kohandamine ja rakendamine Eesti kontekstis ning kooliõdede teadmiste, valmisoleku ja toetamisvajaduste uurimine kohtinguvägivalla ennetamisel Eesti koolitervishoius.

JÄRELDUSED

Kirjanduse ülevaate põhjal saab teha järgmised järeldused:

Kohtinguvägivald on mitmevormiline ja mitmeteguriline nähtus, mis võib avalduda füüsilise, seksuaalse, psühholoogilise, jälitamise ja kübervägivallana. Selle kujunemist mõjutavad individuaalsed, perekondlikud, eakaaslastega seotud ja sotsiaalsed tegurid ning sellel on tõsised lühi- ja pikaajalised tagajärjed noore vaimsele, füüsilisele ja sotsiaalsele heaolule. Tulemused viitavad sellele, et kohtinguvägivald võib kujuneda tõsiseks ja ajas süvenevaks terviseprobleemiks, mille ennetamine eeldab mitmetasandilist lähenemist ning noorte emotsionaalsete ja sotsiaalsete oskuste arendamist.

Kooliõel on kohtinguvägivalla ennetamisel oluline osatähtsus tervisedenduses, varajases märkamises, sõelumises ja noorte toetamises. Kooliõde saab panustada esmasesse ennetusse noorte teadlikkuse suurendamise, tervete suhete õpetamise ja ennetusprogrammides osalemise kaudu. Teise ennetuse tasandil on kooliõe osatähtsus seotud varajase märkamise, sõelumisküsimuste ja teiste hinnanguvabade tööriistade kasutamisega ning noore toetamisega sekkumise käigus. Kolmandase ennetuse puhul seisneb kooliõe roll vägivalda kogunud noore toetamises, edasisele abile suunamises ja koostöös teiste spetsialistidega. Tõhus ennetus eeldab kooliõdede suuremat kaasamist, süsteemset tuge, täiendkoolitusi ning selgete tegevusjuhiste olemasolu.

Käesoleva lõputöö uurimisülesanded said lahendatud ning töö eesmärk saavutati.

KASUTATUD KIRJANDUS

Aasa, K. (2022). Noorte kohtinguvägivalla levimus: soolised erinevused [magistritöö, Tartu Ülikool]. <https://dspace.ut.ee/server/api/core/bitstreams/2ffb5073-64ec-434d-8dc1-30547c1249ec/content>

Baker, C. K. (2017). What Role Do Peers Play in Adolescent Dating? Insights From Adolescents With a History of Dating Violence. *Violence Against Women, 23*(2), 178–201. <https://doi.org/10.1177/1077801216638769>

Ball, B., Holland, K. M., Marshall, K. J., Lippy, C., Jain, S., Souders, K., Wstby, R. P. (2015). Implementing a targeted teen dating abuse prevention program: Challenges and successes experienced by expect respect facilitators. *Journal of Adolescent Health, 56*(2), S40–S46. <http://dx.doi.org/10.1016/j.jadohealth.2014.06.021>

Ball, B., Tharp, A. T., Noonan, R. K., Valle, L. A., Hamburger, M. E., & Rosenbluth, B. (2012). Expect respect support groups: preliminary evaluation of a dating violence prevention program for at-risk youth. *Violence against women, 18*(7), 746–762. <https://doi.org/10.1177/1077801212455188>

Best, N., Oppewal, S., & Travers, D. (2018). Exploring school nurse interventions and health and education outcomes: An integrative review. *The Journal of School Nursing, 34*(1), 14–27. <https://doi.org/10.1177/1059840517745359>

Brodeur, G., Fernet, M., & Hebert, M. (2023). Training needs in dating violence prevention among school staff in Quebec, Canada. *Frontiers in Education, 8*, 5–12. <https://doi.org/10.3389/feduc.2023.1129391>

Camacho Soto, J. N., Exner-Cortens, D., Madigan, S., & McMorris, C. (2024). Secondary and tertiary prevention for adolescent dating violence: A systematic review. *Trauma, Violence, & Abuse, 25*(5), 3939–3950. <https://doi.org/10.1177/15248380241265384>

Chawla, S. A., Solomon, J., & Sarnquist, C. (2024). A Review of Evidence-Based Dating Violence Prevention Programs With Behavioral Change Outcomes for Adolescents and Young Adults. *Trauma, Violence & Abuse, 25*(4), 3315–3331. <https://doi.org/10.1177/15248380241246779>

Close, S. (2005). Dating violence prevention in middle school and high school youth. *Journal of Child and Adolescent Psychiatric Nursing, 18*(1), 2–9. <https://doi.org/10.1111/j.1744-6171.2005.00003.x>

De La Rue, L., Polanin, J. R., Pigott, T. D., & Espelage, D. L. (2017). A meta-analysis of school-based interventions aimed to prevent or reduce violence in teen dating relationships. *Review of Educational Research, 87*(1), 7–34. <https://doi.org/10.3102/0034654316632061>

DeGue, S., Valle, L. A., Holt, M. K., Massetti, G. M., Matjasko, J. L., & Tharp, A. T. (2014). A systematic review of primary prevention strategies for sexual violence perpetration. *Aggression and violent behavior, 19*(4), 346–362. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2014.05.004>

Dickson, E., & Brindis, C. D. (2021). The double bind of school nurses and policy implementation: Intersecting the street-level bureaucracy framework and teaching sexual health education. *Journal of School Nursing, 37*(4), 280–291. <https://doi.org/10.1177/1059840519868764>

Dickson, E., Parshall, M., & Brindis, C. D. (2020). Isolated Voices: Perspectives of Teachers, School Nurses, and Administrators Regarding Implementation of Sexual Health Education Policy. *The Journal of School Health, 90*(2), 88–98. <https://doi.org/10.1111/josh.12853>

Donat Bacioğlu, S., & Onat Kocabiyik, O. (2020). The Roles of Value Preferences and Cognitive Emotion Regulation Strategies on Prediction of Dating Violence. *International Journal of Psychology and Educational Studies, 7*(1), 96–107. <https://doi.org/10.17220/ijpes.2020.01.009>

Eenmaa, H., Harro-Loit, H., Juurik, M., Kiik, M. H., Kooskora, M., Lõuk, K., Orsi, F., Simm, K., Sutrop, M., Pevkur, A., Volberg, M., Volt, M. (2023). Praktilise eetika käsiraamat. <https://eetika.ee/sites/default/files/2023-08/Praktilise%20eetika%20k%C3%A4siraamat.pdf>

Ennetustegevuse kavandamise, arendamise, kohandamise ja hindamise juhend. (2026). Tervise Arengu Instituut. https://www.tai.ee/sites/default/files/2026-02/tai_ennetustegevus.pdf

Esmatasandi tervishoiu arengumudel lähima 10 aasta perspektiivis. (2016). TÜ Peremeditsiini ja Rahvatervishoiu Instituut. <https://tervisekassa.ee/uuringud-ja-analuusid>

Erickson, M. J., Gittelman, M. A., & Dowd, D. (2010). Risk factors for dating violence among adolescent females presenting to the pediatric emergency department. *The Journal of trauma: Injury, Infection, and Critical Care*, 69(4 Suppl), S227–S232. <https://doi.org/10.1097/TA.0b013e3181f1ec5a>

Fernet, M., Hébert, M., Brodeur, G., Guyon, R., & Lapierre, A. (2023). Youth's Experiences of Cyber Violence in Intimate Relationships: A Matter of Love and Trust. *Journal of Child Sexual Abuse*, 32(3), 296–317. <https://doi.org/10.1080/10538712.2023.2167678>

Foshee, V. A., Reyes, L. M., Agnew-Brune, C. B., Simon, T. R., Vagi, K. J., Lee, R. D., & Suchindran, C. (2014). The effects of the evidence-based Safe Dates dating abuse prevention program on other youth violence outcomes. *Prevention science : the official journal of the Society for Prevention Research*, 15(6), 907–916. <https://doi.org/10.1007/s11121-014-0472-4>

Galende, N., Ozamiz-Etxebarria, N., Jaureguizar, J., & Redondo, I. (2020). Cyber dating violence prevention programs in universal populations: A systematic review. *Psychology Research and Behaviour Management*, 13. <https://doi.org/10.2147/PRBM.S275414>

Gorla, L., Rothenberg, A. W., Lansford, J. E., Bacchini, D., Bornstein, M. H., Chang, L., Deater-Deckard, K., Giunta, L. D., Dodge, K. A., Gurdal, S., Junla, D., Liu, Q., Long, Q., Oburu, P., Pastorelli, C., Skinner, A. T., Sorbring, E., Steinberg, L., Tirado, L. M. U.,

Yotanyamaneewong, S., Alampay, L. P., Al-Hassan, S. M. (2024). Adolescents' relationships with parents and romantic partners in eight countries. *Journal of Adolescence*, 96(5), 940–952. <https://doi.org/10.1002/jad.12306>

Gormley, J. M. (2019). School Nurse Advocacy for Student Health, Safety, and School Attendance: Impact of an Educational Activity. *The Journal of School Nursing* 35(6), 401–411. <https://doi.org/10.1177/1059840518814294>

Greyson, D., Rafferty, E., Slater, L., MacDonald, N., Bettinger, J. A., Dube, E., & MacDonald, S. E. (2019). Systematic review searches must be systematic, comprehensive, and transparent: A critique of Perman et al. *BMC Public Health* 19 (153). <https://doi.org/10.1186/s12889-018-6275-y>

Intimate partner violence prevention: Resource for action (2017). Centers for Disease Control and Prevention. https://www.cdc.gov/violenceprevention/pdf/ipv-prevention-resource_508.pdf (09.03.2026)

Keyes, D., Turfe, H., & Das, J. M. (2026). Prevention strategies. *StatPearls Publishing*. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK537222/>

Khubchandani, J. (2010). Adolescent dating violence: School nurses' perceptions and practice [Doctoral dissertation, University of Toledo]. OhioLINK Electronic Theses and Dissertations Center. https://etd.ohiolink.edu/acprod/odb_etd/ws/send_file/send?accession=toledo1288059136&disposition=inline.

Khubchandani, J., Telljohann, S. K., Price, J. H., Dake, J. A. & Hendershot, C. (2013). Providing assistance to the victims of adolescent dating violence: A national assessment of school nurses' practices. *Journal of School Health*, 83(2), 127–136. <https://doi.org/10.1111/josh.12008>

Kooliõenduse tegevusjuhend. (2020). Eesti Haigekassa

Linno, M., Soo, K., Puolokainen, T., Themás, A., & Themás, E. (2014). Noortele suunatud lähisuhtevägivalda ennetavate tõendus- või teadmispõhiste programmide võrdlev uuring. Tartu Ülikooli Sotsiaalteaduslike rakendusuuringute keskus RAKE, 1–62. https://www.siseministerium.ee/sites/default/files/documents/2020-12/2014_noortele_suunatud_lahisuhtevagivald.pdf

Lucas, C., Brady, J., & Olympia, R. P. (2021). School Nurses on the Front Lines of Healthcare: A Guide in the Recognition of and Response to Teen Dating Violence in Your Schools. *NASN School Nurse*, 36(4), 205–210. <https://doi.org/10.1177/1942602X20919965>

Madkour, A. S., Xie, Y., & Harville, E. W. (2014). Pre-Pregnancy Dating Violence and Birth Outcomes Among Adolescent Mothers in a National Sample. *Journal of Interpersonal Violence*, 29(10), 1894–1913. <https://doi.org/10.1177/0886260513511699>

Malherbe, I., Kacenenbogen, N., & Briganti, G. (2025). Prevention in teen dating violence: An overview. *Psychiatria Danubina*, 37(1), 91–98. <https://hrcak.srce.hr/file/496902?>

Melendez-Torres, G. J., Orr, N., Farmer, C., Shaw, N., Chollet, A., Rizzo, A. J., Berry, V., Kiff, F., Rigby, E., Hagell, A., Priolo Filho, S. R., Taylor, B., Young, H., Bonell, C. (2024). School-based interventions to prevent dating and relationship violence and gender-based violence: Stop-drv-gbv systematic review. *Public Health Research*, 12(03), 73–126. <https://doi.org/10.3310/KTWR6997>

Nymo, B., Eriksen, S. B., & Øy garden, A. U. (2026). The Role of School Nurses in Promoting Positive Sexual Health Education: A Scoping Review. *The Journal of school nursing : the official publication of the National Association of School Nurses*, 42(1), 6–18. <https://doi.org/10.1177/10598405251337769>

Park, Y., Mulford, C., & Blachman–Demner, D. (2018). The acute and chronic impact of adolescent dating violence—a public health perspective. *Adolescent dating violence. Elsevier Academic Press*. 53–83. <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-811797-2.00003-7>

Pastor-Bravo, M. D. M., Vargas, E., & Medina-Maldonado, V. (2023). Strategies to Prevent and Cope with Adolescent Dating Violence: A Qualitative Study. *International journal of environmental research and public health*, 20(3), 2355. <https://doi.org/10.3390/ijerph20032355>

Peskin, M. F., Markham, C. M., Shegog, R., Baumler, E. R., Addy, R. C., Temple, J. R., Hernandez, B., Cuccaro, P. M., Thiel, M. A., Gabay, E. K., & Tortolero Emery, S. R. (2019). Adolescent Dating Violence Prevention Program for Early Adolescents: The Me & You Randomized Controlled Trial, 2014–2015. *American Journal of Public Health*, 109(10), 1419–1428. <https://doi.org/10.2105/AJPH.2019.305218>

Piolanti, A., Waller, F., Schmid, I.E., & Foran, H.M. (2023). Long-term adverse outcomes associated with teen dating violence: A systematic review. *Pediatrics*, 151(6), 9. <https://doi.org/10.1542/peds.2022-059654>

Pohlak, E., & Kuuse, Ü. (2022). Tallinna Tervishoiu Kõrgkoolis kaitstud lõputööde ning magistrite arendusprojektide andmed raamatukogu e-kataloogis ESTER: Juhised otsingu teostamiseks. Tallinna Tervishoiu Kõrgkool
<https://dspace.ttk.ee/bitstream/handle/123456789/190/L%20c3%b5put%20c3%b6%20c3%b6d%20E%20STER%20kataloogis%20-%20JUHEND%202022.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Preventing teen dating violence. (2022). National Center For Injury Prevention and Control (U.S.). Division of Violence Prevention. <https://stacks.cdc.gov/view/cdc/129418> (15.02.2026)

Raible, C. A., Dick, R., Gilkerson, F., Mattern, C. S., James, L., & Miller, E. (2017). School nurse-delivered adolescent relationship abuse prevention. *Journal of School Health*, 87(7), 524–530. <https://doi.org/10.1111/josh.12520>

Redondo, I., Ozamiz-Etxebarria, N., Jaureguizar, J., & Dosil-Santamaria, M. (2024). Cyber Dating Violence: How Is It Perceived in Early Adolescence? *Behavioral Sciences*, *14*(11), 1074. <https://doi.org/10.3390/bs14111074>

Reed, L. A., Tolman, R. M., & Ward, L. M. (2016). Snooping and Sexting: Digital Media as a Context for Dating Aggression and Abuse Among College Students. *Violence Against Women*, *22*(13), 1556–1576. <https://doi.org/10.1177/1077801216630143>

Rizzo, C. J., Joppa, M., Barker, D., Collibee, C., Zlotnick, C., & Brown, L. K. (2018). Project Date SMART: a Dating Violence (DV) and Sexual Risk Prevention Program for Adolescent Girls with Prior DV Exposure. *Prevention science : the official journal of the Society for Prevention Research*, *19*(4), 416–426. <https://doi.org/10.1007/s11121-018-0871-z>

Rothman, E. F., & Wang, N. (2016). A feasibility test of a brief motivational interview intervention to reduce dating abuse perpetration in a hospital setting. *Psychology of violence*, *6*(3), 433–441. <https://doi.org/10.1037/vio0000050>

Ruel, C., Lavoie, F., Hébert, M., & Blais, M. (2020). Gender's Role in Exposure to Interparental Violence, Acceptance of Violence, Self-Efficacy, and Physical Teen Dating Violence Among Quebec Adolescents. *Journal of Interpersonal Violence*, *35*(15–16), 3079–3101. <https://doi.org/10.1177/0886260517707311>

Sherman, L. E., Payton, A. A., Hernandez, L. M., Greenfield, P. M., & Dapretto, M. (2016). The Power of the Like in Adolescence: Effects of Peer Influence on Neural and Behavioral Responses to Social Media. *Psychological science*, *27*(7), 1027–1035. <https://doi.org/10.1177/0956797616645673>

Smith, P.H., White, J.W., & Holland, L.J., (2003). A longitudinal perspective on dating violence among adolescent and college-age women. *American Journal of Public Health*, *93*(7), 1104–1109. <https://doi.org/10.2105/AJPH.93.7.1104>

Snyder, H. (2019). Literature review as a research methodology: An overview and guidelines. *Journal of Business Research*, 104, 333–339. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2019.07.039>

Spencer, C. M., Toews, M. L., Emanuels, S. K., & Anders, K. M. (2021). Risk markers for physical teen dating violence perpetration: A meta-analysis. *Trauma, Violence, & Abuse*, 22(3), 619–631. <https://doi.org/10.1177/1524838019875700>

Zych, I., Viejo, C., Vila, E., & Farrington, D. P. (2021). School Bullying and Dating Violence in Adolescents: A Systematic Review and Meta-Analysis. *Trauma, Violence, & Abuse*, 22(2), 397–412. <https://doi.org/10.1177/1524838019854460>

Taquette, S. R., & Monteiro, D. L. M. (2019). Causes and consequences of adolescent dating violence: a systematic review. *Journal of injury & violence research*, 11(2), 137–147. <https://doi.org/10.5249/jivr.v11i2.1061>

Taylor, B. G., & Mumford, E. A. (2016). A National Descriptive Portrait of Adolescent Relationship Abuse: Results From the National Survey on Teen Relationships and Intimate Violence. *Journal of Interpersonal Violence*, 31(6), 963–988. <https://doi.org/10.1177/0886260514564070>

Temple, J. R., Choi, H. J., Brem, M., Wolford-Clevenger, C., Stuart, G. L., Peskin, M. F., & Elmquist, J. (2016). The Temporal Association Between Traditional and Cyber Dating Abuse Among Adolescents. *Journal of Youth and Adolescence*, 45(2), 340–349. <https://doi.org/10.1007/s10964-015-0380-3>

Terved ja turvalised suhted: noorte kohtinguvägivalla ennetamine. (2019). Eesti Seksuaaltervise Liit & Inimeseõpetuse Ühing. https://sisu.ut.ee/wp-content/uploads/sites/336/1_kohtinguvv_a4_6pik_veebi_20190920.pdf

Tharp, A. T., Reyes, H. L. M., Foshee, V., Swahn, M. H., Hall, J. E., & Logan, J. (2017). Examining the Prevalence and Predictors of Injury from Adolescent Dating Violence. *Journal of aggression, maltreatment & trauma*, 26(5), 445–461. <https://doi.org/10.1080/10926771.2017.1287145>

Torp Løkkeberg, S., Ihlebæk, C., Brottveit, G., & Del Busso, L. (2024). Digital Violence and Abuse: A Scoping Review of Adverse Experiences Within Adolescent Intimate Partner Relationships. *Trauma, Violence, & Abuse*, 25(3), 1954–1965. <https://doi.org/10.1177/15248380231201816>

Van Ouytsel, J., Walrave, M., Ponnet, K., & Temple, J. R. (2016). Digital Forms of Dating Violence: What School Nurses Need to Know. *NASN School Nurse (Print)*, 31(6), 348–353. <https://doi.org/10.1177/1942602X16659907>

Vijh, R., Exner-Cortens, D., Madigan, S., & Noel, M. (2025). Adolescent dating violence prevention in healthcare settings: Systematic scoping review. *Trauma, Violence, & Abuse*, 0(0). <https://doi.org/10.1177/15248380251381811>

Vivolo-Kantor, A. M., Niolon, P. H., Estefan, L. F., Le, V. D., Tracy, A. J., Latzman, N. E., Little, T. D., Lang, K. M., DeGue, S., & Tharp, A. T. (2021). Middle School Effects of the Dating Matters® Comprehensive Teen Dating Violence Prevention Model on Physical Violence, Bullying, and Cyberbullying: a Cluster-Randomized Controlled Trial. *Prevention science : the official journal of the Society for Prevention Research*, 22(2), 151–161. <https://doi.org/10.1007/s11121-019-01071-9>

Volpe, E. M., Quinn, C. R., Resch, K., Sommers, M. S., Wieling, E., & Cerulli, C. (2017). Narrative exposure therapy: A proposed model to address intimate partner violence-related PTSD in parenting and pregnant adolescents. *Family & Community Health: The Journal of Health Promotion & Maintenance*, 40(3), 258–277. <https://doi.org/10.1097/FCH.0000000000000072>

Vägivallaennetuse kokkulepe. (2021–2025).

Justiitsministeerium.

<https://www.justdigi.ee/sites/default/files/documents/2021->

[11/V%C3%A4givallaennetuse%20kokkulepe.pdf](https://www.justdigi.ee/sites/default/files/documents/2021-11/V%C3%A4givallaennetuse%20kokkulepe.pdf)

Kirjandusallikate lõpuraport

Andmebaas	Otsingukriteeriumid	Otsingusõnad	Leitud ja läbi töötatud artiklid	Kasutatud artiklid
Journals sagepub	Täistekst (full text); PDF täistekst (PDF full text): ilmumisaeg 2016–2026 (publication date 2016–2026);	„Dating Violence“	1715, millest läbi töötatud 14	2
Journal Sagepub	Täistekst (full text); PDF täistekst (PDF full text): ilmumisaeg 2022–2026 (publication date 2022–2026); Open Access	School nurses AND sex education	6208, millest läbi töötatud 3	1
Journal Sagepub	Täistekst (full text); PDF täistekst (PDF full text): ilmumisaeg 2017–2026 (publication date 2017–2026); All Access	School nurses AND prevention AND sex education	20060, millest läbi töötatud 8	4
Pubmed	Täistekst (full text); PDF täistekst (PDF full text): ilmumisaeg 2016–2026 (publication date 2016–2026); eelretsenseeritud (peer reviewed)	individual risk factors adolescent dating violence,	1113, millest läbi töötatud 4	3

Lisa 1 järg

EBSCO Medline, ERIC, Health Source – Consumer Edition; eBook Collection (EBSCOhost); MasterFILE Premier; MasterFILE Premier Reference eBook Subscription (EBSCOhost); Academic Search Ultimate	Täistekst (full text); PDF täistekst (PDF full text): ilmumisaeg 2016–2026 (publication date 2016–2026); eelretsenseeritud (peer reviewed)	Cyber Dating Violence	65, millest läbi töötatud artikleid 16	1
Google otsingumootor		Lähisuhtevägivald Eestis; Perekäivald Eestis; 2024	Otsingumootor andis suure hulga tulemusi. Läbi töötatud 1	1
Google otsingumootor		Intimate partner violence related dating violence	Otsingumootor andis suure hulga tulemusi. Läbi töötatud 2	1
Google otsingumootor		Teen dating Violence AND school nurses	Otsingumootor andis suure hulga tulemusi. Läbi töötatud 2	2
PubMed	Täistekst (full text); PDF täistekst (PDF full text): ilmumisaeg 2016–2026 (publication date 2016–2026)	Teen dating violence AND school nurses	1	1

Lisa 1 järg

PubMed	Täistekst (full text); Metaanalüüs (Meta-Analysis); kirjanduse ülevaade (Systematic Review); Ilmumisaeg: 2016–2026 (publication 2016–2026)	„Teen dating violence“ OR „adolescent dating violence“ OR „relationship violence“	32, millest läbi töötatud artikleid 10	6
Google Scholar	Täistekst (full text); PDF täistekst (PDF full text): ilmumisaeg 2016–2026 (publication date 2016–2026)	„Dating violence“ AND „sex education“ AND „school nurses“	27, millest läbi töötatud artikleid 4	1
Google Scholar	Include citation	Teismeliste kohtinguvägivald	4, millest läbi töötatud 3	2
Google Scholar	2000–2026	kooliõde	17, millest läbi töötatud 1	1
Google		„Noorukite kohtinguvägivald“	1, millest läbi töötatud 1	1
Google Scholar	2016–2026	Esmane, teisene ja kolmandane ennetus	3, millest läbi töötatud 1	1
Pubmed	Täistekst (full text); kirjanduse ülevaade (Systematic Review); Ilmumisaeg: 2021–2026 (publication 2021–2026)	„dating violence prevention in schools“	121, millest läbi töötatud 8	4
Pubmed	Täistekst (full text); kirjanduse ülevaade (Systematic Review); Ilmumisaeg: 2021–2026 (publication 2021–2026)	<i>school-based violence prevention programs</i>	15, millest läbi töötatud 6	3

Pubmed	Täistekst (full text); kirjanduse ülevaade (Systematic Review); Ilmumisaeg: 2016–2026 (publication 2021–2026)	„types of dating violence“	94, millest läbi töötatud 5	1
Journal Sagepub	Täistekst (full text); Kirjandusülevaade (Review article); Avatud juurdepääs (open access); 2016–2026; Nursing,	school nurse AND violence prevention	114, millest läbi töötatud 2	1
Pubmed	Täistekst (full text); kirjanduse ülevaade (Systematic Review); Ilmumisaeg: 2016–2026 (publication 2021–2026)	Primary violence prevention	117, millest läbi töötatud 3	3
Pubmed	Täistekst (full text); kirjanduse ülevaade (Systematic Review); Ilmumisaeg: 2016–2026 (publication 2021–2026)	Secondary violence prevention	38, millest läbi töötatud 2	1
Pubmed	Täistekst (full text); kirjanduse ülevaade (Systematic Review); Ilmumisaeg: 2016–2026 (publication 2021–2026)	Tertiary violence prevention	13, millest läbi töötatud 1	1

Negatiivsete digitaalsete kogemuste tagajärjed (Torp Løkkeberg jt, 2024: 1960)

Tagajärjed	Kirjeldus	Artikli
Suhetega seotud tagajärjed	Lahkumineked, konfliktid, ärritus, armukadedus, usaldamatus ja arusaamatused	Baker (2017), Baker ja Carreño (2016), Lucero jt (2014), Reed jt (2017), Reed jt (2020), Rueda jt (2015), Stonard jt (2017) ja Van Ouytsel jt (2019)
Ennast piirav käitumine	Vältimine, isolatsioon, eneseväljenduse või sotsiaalse kontakti piiramine	Baker (2017), Baker ja Carreño (2016), Barter jt (2017), Hellevik (2019), Reed jt (2017), Reed jt (2020) ja Van Ouytsel jt (2019)
Enesevigastamine	Enesevigastamine, taasohvristumine ja suitsiidikatsed	Goebert jt (2011) ja Hellevik (2019)
Riskikäitumised	Ainete kuritarvitamine	Goebert jt (2011)
Emotsionaalsed ja tervisega seotud raskused	Piinlikkus, alandus, ebakindlus, madal enesehinnang, üksildus, depressiivne meeleolu, emotsionaalne või psühholoogiline distress, hirm ja ärevus, madal emotsionaalne heaolu, vähenenud elukvaliteet ja uneprobleemid	Baker (2017), Baker ja Carreño (2016), Cava jt (2020), Doucette jt (2021), Goebert jt (2011), Hellevik (2019), Ortega-Barón jt (2022), Reed jt (2017), Reed jt (2020), Smith jt (2018), Stanley jt (2018) ja Stonard jt (2017)

Teismeliste kohtinguvägivalla ressursid (Lucas jt, 2021: 209)

Ressurss / programm	Kirjeldus
2-1-1	Helista numbrile 211 mis tahes telefonilt. • Riiklik teenus, mida pakub United Way ja mis ühendab miljoneid inimesi abiga. http://www.211.org/
<i>Break the Cycle</i>	Riiklik mittetulundusorganisatsioon, mis tegeleb TDV-ga ning püüab noori kaasata, harida ja võimestada, et „luua elu ja kogukondi, mis on vabad lähisuhtevägivallast“. • Pakub ressursse ja teavet noortele, õpetajatele, lapsevanematele, toetajatele ja meediale, samuti teavet õppekavade, poliitika, õigusteenuste, avalikkuse teadlikkuse kampaaniate ja TDV-ga seotud koolituste kohta. http://www.breakthecycle.org/
<i>Coaching Boys into Men</i>	Tõenduspõhine ennetusprogramm, mis koolitab gümnaasiumi treenereid õpetama noormeestele tervete suhete oskusi ning arusaama, et vägivald ei võrdu tugevusega. http://www.coachescorner.org/
<i>Dating Matters Toolkit</i>	CDC välja töötatud terviklik tõenduspõhine TDV ennetusmudel, mille eesmärk on ennetada TDV-d, õpetades 11–14-aastastele tervete suhete oskusi. • Ennetusstrateegiad on suunatud üksikisikutele, eakaaslastele, peredele, koolidele ja naabruskondadele. https://vetoviolenace.cdc.gov/apps/dating-matters-toolkit/#/
<i>Families for Safe Dates</i>	Kuue vihiku sari peredele, mis keskendub TDV-ga seotud konstruktsioonidele. http://www.phf.org/resourcestools/Pages/Families_for_Safe_Dates_Resources.aspx
<i>Green Dot Bystander Intervention Program</i>	Koolitab inimesi seksuaalvägivalla ja lähisuhtevägivalla teemal kõrgkoolides, põhi- ja keskkoolides ning kogukondades. https://alteristic.org/services/green-dot/
<i>Love is Respect</i>	1-800-331-9474 Saada sõnum <i>LOVEIS</i> numbrile 22522. Võimalus kasutada veebilehel ööpäevaringset reaajas vestlust eakaaslasest nõustajaga. • Algas programmi <i>Start Talking</i> , mis on mitmest sessioonist koosnev TDV ennetus- ja teenusõppe õppekava, koos võimalusega tuua programm ja selle tööriistakomplekt oma kooli. (Kontakt: curriculum@breakthecycle.org) https://www.loveisrespect.org/

<p><i>National Sexual Assault Hotline</i></p>	<p>800-656-HOPE (4673)</p> <p>Suunab kõne kohaliku RAINN-i partnerorganisatsiooni juurde. https://www.rainn.org/about-national-sexual-assault-telephone-hotline</p>
<p><i>National Domestic Violence Hotline</i></p>	<p>1-800-799-SAFE (7233)</p> <p>Riigi ainus lähisuhtevägivalla abitelefoni, millel on juurdepääs enam kui 5000 varjupaigale ja lähisuhtevägivalla programmile üle kogu Ameerika Ühendriikide ja territooriumide, teenindades iga kuu üle 21 000 kõne.</p> <p>Võimalus kasutada veebilehel reaajas vestlust. https://www.thehotline.org/</p>
<p><i>National Resource Center on Domestic Violence</i></p>	<p>https://www.nrcdv.org/</p>
<p><i>National Sexual Violence Resource Center</i></p>	<p>https://www.nsvrc.org/</p>
<p><i>National Online Resource Center on Violence Against Women (VAWnet)</i></p>	<p>https://vawnet.org/</p>
<p><i>Safe Dates</i></p>	<p>Kümnest sessioonist koosnev programm, mis on suunatud TDV-ga seotud hoiakutele ja käitumisele. https://www.hazelden.org/web/public/safedates.page</p>
<p><i>Start Strong</i></p>	<p>Suurim rahastatud algatus teismeliste kohtinguvägivalla ja väärkohtlemise ennetamiseks, õpetades 11–14-aastastele tervete suhete aluseid ning koondades terveid kogukondi tervete suhete edendamiseks ja teismeliste kohtinguvägivalla ennetamiseks põhikoolis. http://startstrong.futureswithoutviolence.org/</p>

Speak UP!	Veebileht ja mobiiltelefoni/tahvelarvuti rakendus kiusamisjuhtumitest anonüümseks teatamiseks. https://www.gospeakup.com/pri_sec/
-----------	--

Lisa 4

Kaheksast küsimusest koosnev lähisuhtevägivalla sõeltest (Erickson jt, 2010: 228). (*Kursiivis on märgitud küsimused, mis eristati kohandatud sõeltestimiseks*)

Nr	Ericksoni IPV/kohtinguvägivalla 8-küsimuseline sõeltest
1	<i>Kas tunnend end oma praeguses suhtes ebaturvaliselt?</i>
2	Kas oled varasemates suhetes tundnud end ebaturvaliselt?
3	<i>Kas on olemas varasemast suhtest partner, kes paneb sind praegu tundma end ebaturvaliselt?</i>
4	<i>Kas kohtingupartner on sind kunagi füüsiliselt vigastanud nii, et see jättis jälje või sinika?</i>
5	<i>Kas sinu poiss-sõber või kohtingupartner on sind kunagi (kui ta oli vihane) füüsiliselt löönud, jalaga löönud, tõuganud, lükanud, kõrvakiilu andnud, kriimustanud, hammustanud või muul viisil vigastanud?</i>
6	Kas su partner on sind kunagi füüsiliselt kinni hoidnud või sind „läbi peksnud“ (nt asju visates, rusikaga lüües või muul viisil lüües)?
7	Ma pidin minema arsti juurde, sest mul oli partneriga kaklus.
8	Mu partner kasutas jõudu (nt kinni hoidmine, löömine või relvaga ähvardamine), et sundida mind seksima või tegema muid asju?

Kuidas kohtinguvägivalda ära tunda ja ennetada? „HOTLINE BLING“ mnemoonika (Lucas jt, 2021: 208)

“HOTLINE BLING” element	Selgitus
<i>Hidden Pain (varjatud valu)</i>	TDV suhtes tuleb säilitada kõrge kahtlustus, sest teismeliste kohtinguvägivalda on sageli raske tuvastada: noor võib tunda häbi, karta karistust või mitte mõista, mis on kohtinguvägivald, ning tajuda käitumist „normaalse“ või „armastusena“.
<i>Overhearing Puppy Lover (liigne “kutsika-armastus” / kontrolliv armukadedus)</i>	Kui noor ilmutab partneri suhtes kontrollivat käitumist (nt äärmuslik armukadedus, omandihimu, privaatsuse rikkumine, alandamine ja/või füüsilise valu tekitamine), võib see viidata TDV-le.
<i>Touchy-feely (liigne füüsiline läheduse näitamine)</i>	TDV ohvrid võivad kogeda partnerilt sagedast avalikku kiindumuse näitamist, mis on neile sageli ebamugav.
<i>Lit-up Phone (“põlev” telefon)</i>	Üks vähem tuntud TDV tunnuseid ja võimalik “väravakäitumine” TDV-ni on korduv/pealetükkiv sõnumite saatmine. Tehnoloogia võib TDV-d võimendada, võimaldades nt ahistamist sotsiaalmeedias või seksuaalse sisuga fotode postitamist internetti ilma nõusolekuta. Pööra tähelepanu noortele, kes on pidevalt telefonis, ja nende reaktsioonidele elektroonilistest seadmetest tulevatele teavitustele.
<i>“Is it too late now to say sorry?” (“Kas on liiga hilja vabandada?”)</i>	Vägivallatseja võib oma tegude pärast vabandada ja osta teismelisele partnerile kingitusi (nt ehted, lilled, kaisuloom) või viia ta välja ja kulutada raha nn “mesinädalate faasis” pärast kriisi või vägivallapuhangut. See faas võib panna noore uskuma, et vägivallatseja muutub, ning hoida teda kinni vägivallatsükli.
<i>“Nobody else will love you” (“Keegi teine ei armasta sind”)</i>	Vägivallatseja võib isoleerida teismelise partneri sõpradest ja perest, tekitades tunde, et keegi teine ei hooli temast. Koolis võib seda olla keeruline märgata ja käsitleda, kuid tähelepanu tuleks pöörata noortele, kelle suhted on „lahutamatud“, ning neile, kes ei suhtle enam tavapäraste eakaaslastega ja muutuvad endassetõmbunuks.

<p><i>Explosion (plahvatus)</i></p>	<p>Väärkohtlemine võib olla füüsiline, seksuaalne, verbaalne või emotsionaalne. Esemeid võidakse lõhkuda. Noor võib olla šokis, tunda hirmu ja segadust ning proovida vägivaldsest lahku minna ja teda vältida.</p>
<p><i>Backbone (tugi / "selgroog")</i></p>	<p>Toeta õpilast turvalisuse suurendamisel ja kahjude vähendamisel ning aita tal rääkida kohtinguvägivallast vanema või hooldajaga. TDV-d kogunud noortel on suurem risk depressiooniks, ärevuseks, uimastite tarvitamiseks, alaealisena alkoholi tarvitamiseks, suitsetamiseks, antisotsiaalseks käitumiseks ja suitsidaalsuseks.</p>
<p><i>Listen without Judgement (kuula hinnanguvabalt)</i></p>	<p>Noored kardavad sageli kohtinguvägivallast teatada häbi ja hirmu tõttu (akadeemiliste, sotsiaalsete ja füüsiliste tagajärgede ees). Välti sõnastust, mida võidakse tajuda kriitilise või süüdistavana (nt „Mida sa tegid, et ta vihastas?“). Selline lähenemine aitab läheneda õpilasele ja tema perele.</p>

Kohtinguvägivalla sõelumise küsimustikud (Ashur, 1993, ja Erickson, 2010, viidanud Lucas jt, 2021: 207)

Küsimustik	Küsimused
<p><i>SAFE questions</i> (Ashur, 1993)</p>	<p>1. Stress / turvalisus: Millist stressi koged oma suhetes? Kas tunned end oma suhetes/abielus turvaliselt? Kas ma peaksin sinu turvalisuse pärast muretsema?</p> <p>2. Hirm / väärkohtlemine: Kas sinu suhetes on olnud olukordi, kus oled tundnud hirmu? Kas su partner on sind või sinu lapsi kunagi ähvardanud või väärkohelnud? Kas su partner on sind füüsiliselt vigastanud või ähvardanud? Kas oled praegu sellises suhtes? Kas su partner on sind sundinud seksuaalvahekorda, mida sa ei soovinud? Inimesed suhetes/abieludes tülitsevad sageli; mis juhtub siis, kui sina ja su partner eriarvamusele jääte?</p> <p>3. Sõbrad / perekond: Kas sinu sõbrad teavad, et sulle on haiget tehtud? Kas sinu vanemad või õed-vennad teavad sellest väärkohtlemisest? Kas sa arvad, et saaksid neile sellest rääkida, ja kas sa arvad, et nad suudaksid sulle tuge pakkuda? (<i>hinnata sotsiaalse isolatsiooni määra</i>)</p> <p>4. Hädaolukorra plaan: Kas sul on turvaline koht, kuhu minna, ja ressursid, mida sina (ja sinu lapsed) hädaolukorras vajate? Kui oled praegu ohus, kas sooviksid abi turvakodu leidmisel? Kas sooviksid rääkida sotsiaaltöötaja/nõustaja/minuga, et koostada hädaolukorra plaan?</p>
<p><i>Teen date violence screening</i> (Erickson jt, 2010)</p>	<p>1. Kas oled varasemates suhetes tundnud end ebaturvaliselt?</p> <p>2. Kas on olemas varasemast suhtest partner, kes paneb sind praegu tundma end ebaturvaliselt?</p> <p>3. Kas sinu poiss-sõber või kohtingupartner on sind kunagi (kui ta oli vihane) füüsiliselt löönud, jalaga löönud, tõuganud, lükanud, kõrvakiilu andnud, kriimustanud, hammustanud või muul viisil vigastanud?</p> <p>4. Kas kohtingupartner on sind kunagi vigastanud nii, et see jättis jälje või sinika?</p>